

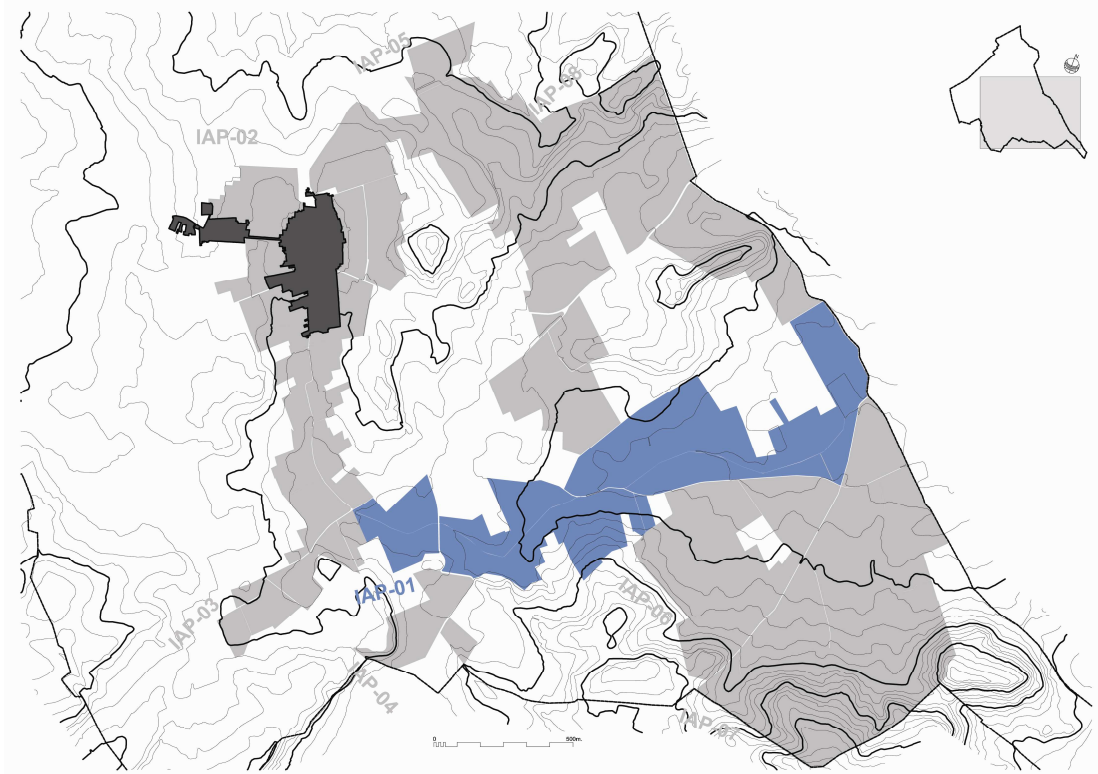
VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
TORRENT DE LLORAC

IAP-01

Identificació espacial**Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i del sentit del lloc.

Identificació cadastral**Polígon 3**

Parcel·les 358-362, 265-279

Polígon 2

Parcel·les 47, 48, 51, 53, 54,
 63-70, 145, 148-150, 157,
 159, 160, 397, 398, 447-
 449, 452, 502, 504, 505,
 568, 570, 574, 576, 578,
 584-598, 601-603, 605-609,
 636, 640, 642 i 644

Titularitat

Privada, excepte la parcel·la de la depuradora

Altres fitxes relacionades

CP-13 Cases de Son Mas
 Ma-01 Torrent de Llorac
 JA-06 Planes de Son Mas
 C-06 Cova de ses Ànneres
 Ca-04 Camí vell d'Ariany
 Ca-06 Camí vell de Sant Joan
 P-01 Pontet de Son Real

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-01
TORRENT DE LLORAC	

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE**I. Condicionants físics**

L'IAP 01 del torrent de Llorac està definit pel propi curs del torrent que transcorre entre el camí vell de Sineu a Algaida i el camí vell de Sineu a Sant Joan. La línia del torrent marca la part baixa d'una vall més o menys oberta que es defineix per una línia de turons d'escassa elevació. A la part de tramuntana destaquen ses Costes, Ca na Martina, Ses Planes de Son Mas i Son Real. A la part de migjorn la sèrie d'elevacions s'inicia a Llorac i continua amb Son Coix, Paixarí, Son Virgo i el Puig de Reig. Tanmateix, la conca del torrent és continuació de les conques del camí de sa Font i Llorito i de Son Miraes i rep aportacions de les conques d'es Colomer i sa Vall, de Son Fangos, Llorac, Paixarí i sa Rota d'en Palem. Es tracta d'una plana de terres d'al·luvió, de composició argilosa i molt adequades per al cultiu.

Tota la plana està travessada pel camí vell d'Ariany que connecta el camí vell de Sineu a Sant Joan, en el límit oriental del terme, amb la carretera de Llorito a Montuiri (Ma 3231) a l'alçada de Llorac.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

-

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

Un tret comú de totes i cada una de les IAP és la visibilitat des d'una doble perspectiva (interna i externa) que és possible gràcies a un sistema d'alternança comellar-turó que es complementa amb una línia d'accessos a través del sistema viari. Aquesta realitat permet la creació d'una percepció paisatgística col·lectiva, compartida pels residents i visitants que n'han fet distintes valoracions.

Per obtenir la visió externa és fonamental definir i cartografiar les coordenades des de les quals és possible visualitzar la totalitat o part d'un paisatge determinat, tot i ésser conscients de la impossibilitat de copçar micropaisatges que ineludiblement passaran desapercebuts.

Per altra part, obtenir una visió interna de cada un dels paisatges és, en aquest cas, també possible gràcies a la presència d'una xarxa viària històrica –igualment integrada en el paisatge– que permet la visualització des del mateix paisatge. A tall d'inventari és important destacar el camí vell d'Inca des de Llorito i el camí de sa Font; el camí vell d'Algaida des de Sineu; el camí vell d'Ariany; el camí vell de Santa Margalida; el camí vell de Sineu a Montuiri i el camí vell de Sineu a Sant Joan. Hauríem d'afegir encara els camins de Son Fred, de Son Daviu i de Son Coix, a més del camí de Son Real d'Alt.

VI. Dinàmiques

La posada en funcionament de l'estació depuradora d'aigües ha ocasionat un canvi substancial que té conseqüències de caràcter ecològic. D'ençà del seu funcionament el torrent ha recuperat la presència d'aigua que en alguns casos es manté durant tot l'any. Genera presència de flora i fauna que fins fa pocs anys no era habitual.

VII. El sentit del lloc

-

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-01
TORRENT DE LLORAC	

Descripció dels elements a protegir

A. Pous de greixina / síquies / albellons / ponterrons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P16*	Llorac de Can Morret o de Son Mas (Piròtènia Jordà) (pol. 3, par. 268)	Pou	s.d.	Coll tub pretensat
P17*	Llorac de Can Palau (Joan Nina) (pol. 3, par. 272)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Llosa a l'ampit. Caseta annexa de bloquets. Pomera, magraner i parra.
P18*	Llorac (pol. 3, par. 276)	Pou	4m	Paredat circular. Sense coll, lloses al terra. Magraner.
P19*	Llorac de l'amo Antoni Cuca [Can Putxet] (pol. 3, par. 361)	Sínia	s.d.	Paredat el·líptic. Caseta amb bloquets. Restes roda metàl·lica de sínia d'èmbols. Pomera, perera, caquier, parra.
P20*	Llorac d'en Xesc Coll (pol. 3, par. 277)	Pou	s.d.	Coll de marès. Annex a petit safareig cobert.
P21*	Llorac d'en Pujador? (pol. 3, par. 360)	Pou	s.d.	Paredat circular. Coll marès. Restes engranatge sínia d'èmbols.
P22*	Llorac de Can Vermell [Pedro Carter] (pol. 3, par. 358)	Pou	s.d.	Coll i brancals de marès. Pica annexa.
P00	Can Puixot (pol. 3, par. 362)	Torrent	-	Filera de polls ran del llit del torrent.
P01	Llorac (pol. 3, par. 266)	Pou	2 x 1,3 x 5,8m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de bloquets sense columnes.
P02	Llorac [Joan Camps] (pol. 3, par. 265)	Molí aiguader	s.d.	Restes d'un antic molí aiguader. Hi ha safareig, restes torreta, dues casetes annexes i restes d'un sistema d'extracció posterior amb politja.
P03	Llorac (pol. 2, par. 608)	Pou	s.d.	Cobert per la vegetació
P04	Llorac (pol. 2, par. 607)	Pou	s.d.s.d.	Coll de marès quadrat amb columnes.
P05	Llorac d'en Joan Ribero (pol. 2, par. 588)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes.
P06	Llorac (pol. 2, par. 592)	Pou	1,4 x 1,1 x 3,5m	Paredat el·líptic. Coll de bloquets sense columnes.
P07	Llorac (pol. 2, par. 596)	Pou	1,3 x 0,8 x 5,2m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de bloquets referit, sense columnes.
P08	Llorac. Can Morro (pol. 2, par. 601)	Pou	1,9 x 1,5 x 13,2m	Paredat el·líptic. Coll de marès i lloses de pedra a la mota. Adaptat per a sínia de tubs. Resta canonada metàl·lica a l'interior i piqueta lateral de desguàs.
P09	Llorac (pol. 2, par. 602)	Pou	s.d.	Paredat. Coll de pedra en verd i columnes de marès amb pica de pedra annexa. Nisprer.
P10	Llorac. Ca l'amon Antoni de Paixarí (pol. 2, par. 504)	Pou	s.d.	Coll de maès quadrat amb columnes i pica annexa.
P11	Vinya de Son Mas (pol. 2, par. 160)	Pou	s.d.	Coll de marès quadrat amb columnes.
P12	Paixarí (pol. 2, par. 447)	Pou	s.d.	Sense coll. Tapat amb peces de metall i fusta.
P13	Paixarí de n'Estela (pol. 2, par. 446)	Pou	s.d.	Coll de pedra en verd sense columnes. Tapat amb planxa metàl·lica. Caquier.

P14	Son Mas de l'amo en Jaume Miraes (pol. 2, par. 397)	Pou	1,20 Ø x 13m	Paredat circular. Coll de pedra en verd i marès esbucat. Restes instal·lacions bomba extractora. Annex al torrent.
P15	Son Mas (pol. 2, par. 644)	Pou	1,5 x 0,8m	Paredat rectangular. Coll de pedra en verd amb columnes de marès. Ampitador de pedra. Pica pedra annexa. Al costat del pou hi ha un pou sense paredar i una mina amb escala d'accés, pou formigonat i caseta per motor.
P16	Ses veletes d'en Gorrea. Son Realí (pol. 2, par. 157)	Pou	1,2 x 1 x 3,5m	Paredat el·líptic. Coll de marès esbucat. Annex al llit del torrent. Noguer.
P17	Ses veletes d'en Cauvó (pol. 2, par. 68)	Pou	1,2 x 0,8 x 4m	Paredat el·líptic. Coll de marès sense columnes.
P18	Ses veletes d'en Cauvó (pol. 2, par. 66)	Pou?	s.d.	Cobert per la vegetació (canyes).
P19	Can Biel de ses Reales (pol. 2, par. 63)	Pou	1 Ø x 8,5m	Paredat circular. Coll de marès quadrat amb columnes. Pica de pedra exempta.
P20	Can Florit/Can Terrola (pol. 2, par. 155)	Pou	49 pams	Paredat el·líptic. Està dins la casa.
P21	Can Morro (pol. 2, par. 601)	Pontarró	s.d.	Llosa de pedra
P22	Llorac (pol. 2, par. 505)	Pontarró	s.d.	Llosa de pedra
P23	Son Mas (pol. 2, par. 398 i 644)	Pontarró	s.d.	Pedra en verd i marès
P24	Ses veletes d'en Gorrea (pol. 2, par. 70)	Pontarró	s.d.	Pedra i formigó
P25	Ses veletes d'en Gorrea (pol. 2, par. 69)	Pontarró	s.d.	Pedra i formigó
P26	(pol. , par.)	Pou		
P27	Can Florit/Can Terrola (pol. 2, par. 619)	Sínia?	49 pams	

IAP-01

- POU DE GREIXINA
PARCEL·LARI
TORRENT
ESCORRENTIA
ALBELLÓ
SÍQUIA

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-01
TORRENT DE LLORAC	

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció

integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS PAISATGÍSTIC I AMBIENTAL
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
TORRENT DE LLORAC

IAP-01

Fotografies:

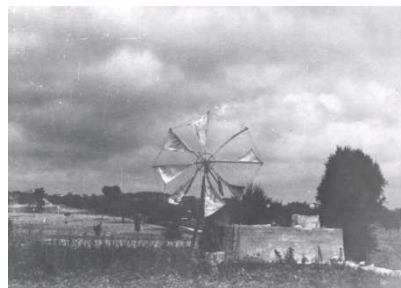
P-4

P-19 Can Biel de ses Reales

P-16 Son Realí. Veletes d'en Gorrea

P-2

P-15 Son Mas

P-14 Son Mas d'en Jaume Miraes

P-11 Sa vinya de Son Mas

P-13 Paixarí de n'Estela

VI PATRIMONI D'INTERÈS PAISATGÍSTIC I AMBIENTAL
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
TORRENT DE LLORAC

IAP-01

Fotografies:

P-10 Llorac de l'amo n'Antoni de Paxarí

P-07

P-08

P-09

P-08

P-22

P-23 Son Mas

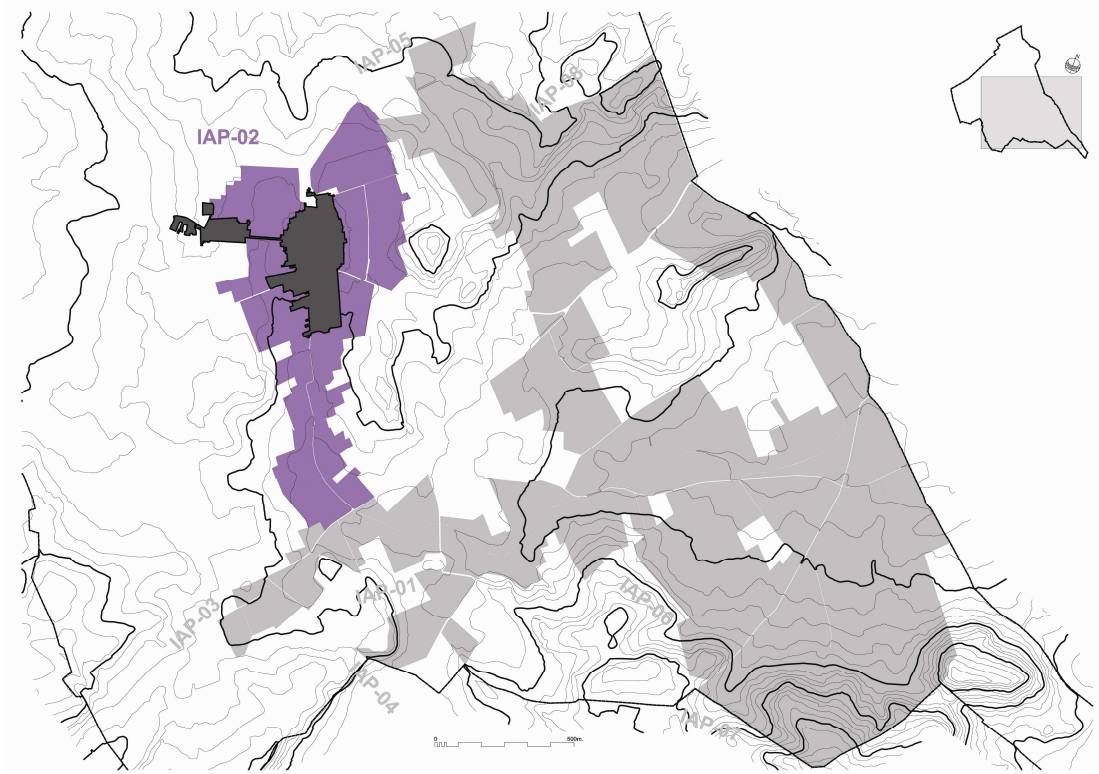
P-24 Veletes d'en Gorrea

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
LLORITO-CAMÍ DE SA FONT

IAP-02

Identificació espacial**Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorito i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral**Polígon 1**

Parcel·les 1-11, 13-27, 29-32, 71-79, 110-126 i 204

Polígon 3

Parcel·les 189-196, 201-209, 233-235, 237-238, 241-244, 247, 252, 269-271, 273-275, 278-280, 359, 387-393, 403, 404, 406-421, 433-448, 469-478, 480, 483, 484, 497-533, 537-539, 540-548, 820, 823, 824, 827-831, 834-838, 840, 854, 855, 866, 869, 876-880 i 905

Polígon 4

Parcel·les 4-9, 30-33, 223, 228, 229, 231, 238-245, 249-252, 255-269, 270, 276-278, 318, 326, 353 i 354

Pou de sa granja d'en Nina. Camí de sa Font, 6. Referència cadastral: 8053801DD9885S0001FY

Pou es Fasser. Carretera de Ciutat, 20. Referència cadastral: 7855038DD9875N0001YJ

Pou de Can Miquel Panxó. Carretera de Ciutat, 22. Referència cadastral: 002305300DD98F

Titularitat

Privada i dues parcel·les municipals

Altres fitxes relacionades

S-05 Sínia de s'Hort de Don Llorenç

S-08 Sínia de Can Beatet

S-09 Sínia i Safareig de Can Llabrés

AR-01 Convent de Nostra Senyora de Loreto (hort)

JA-05 ses Talaies de Son Gelabert d'Alt / es Clapers de Son Gelabert de Baix

JA-08 ses Timbes

Po-01 Pou de Jurà

Po-02 es Pou

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-02

LLORITO-CAMÍ DE SA FONT
CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE
I. Condicionants físics

El casc urbà de Llorito està assentat sobre un turó allargassat, orientat de nord a sud, que pren rellevància per contrast amb les conques que el delimiten a llevant i ponent i que s'uneixen per migjorn on esdevenen capçalera del torrent de Llorac. El brancal de llevant, conegut com a Baix de sa Riba, és la continuació del xaragall de Son Gelabert, al nord, que pel migjorn té continuïtat amb la Bassa d'en Brines, la Sinia d'en Beatet i el camí de sa Font. A causa de la configuració del lloc, una antiga s'iquia central (documentada des del 1702 i actualment desapareguda), recollia les aigües del comellar de Son Gelabert fins a la citada Bassa d'en Brines, en direcció al camí de sa Font i al torrent de Llorac. Amb el temps, a la s'iquia, s'hi va superposar el camí de Baix de sa Riba, que connecta el camí de Son Pere i la carretera de Sineu.

A l'altre costat del poble, al vessant de ponent (Son Lluc i es Camp Jeu), el relleu és essencialment pla, amb alguns indrets prominents, tot i que de manera immediata al casc urbà, a tocar amb s'Arraval i s'Escaleta, hi ha una lleugera depressió (de nord a sud), coneguda com es comellar d'En Moreu, que separa el turó del nucli del poble de la lleugera inclinació del Collet i dels Molins definida per la corba de nivell dels 165 m. Els episodis esporàdics d'escorrentia superficial al comellar d'en Moreu, que capten les aigües de Son Gelabert i de Son Lluc, drenen a través del comellar d'en Miraes que, proseguint per ses Sorts i ses Veles, connecten, a la part de migjorn, amb l'antic camí de les Jonqueres o dels Joncs. Aquesta via és l'actual camí de sa Font, que unia el casc urbà de Llorito amb el camí vell de Sineu a Algaida. El camí se situa, en sentit longitudinal, en el centre de la depressió i d'un espai definit per les fites de la xarxa viària i per la topografia: a la part de ponent, s'estén fins a ses Timbes i el camí de Pina; a la part de llevant, arriba a ses Costes. Aquesta conca de captació ha requerit, i requereix encara ara, d'un sistema de drenatge i desguàs que, històricament, se resolía amb la construcció d'un conjunt de galeres, s'iques i albellons.

II. Cobertes del sòl

A més del relleu, l'estructura de la propietat i les infraestructures hidràuliques i viàries, la coberta vegetal esdevé, així mateix, un element determinant per a la caracterització del paisatge. Actualment els cultius són majoritàriament cerealícoles. Han desaparegut gairebé la totalitat de cultius arboris que havien estat freqüents fins ben entrada la segona meitat del segle XX (especialment figueral). Des de finals del segle XVI i fins a la segona meitat del segle XX, el cultiu majoritari són els cereals combinats amb llegums (ciurons, faves, guixes). No obstant això, també s'han de prendre en consideració els cultius de vinya i de lli, a més del cultiu arbori com la morera (fins al segle XX).

Un tret característic, precisament a causa de la presència dels pous de greixina, és la pervivència de petits horts familiars amb cultius d'estiu (tomatigueres, alls, cebes, pebrers, albergineres, molons, etc.), així com la presència residual de fruiters ran dels pous (nispers, pomeres, pereres, parres, caquiers, etc.).

III. La dimensió històrica

Una primera regulació de les aigües d'escorrentia que mitigava la força de l'aigua i l'erosió superficial el constitueixen les galeres. Pel que fa a galeres només en resta una de dimensions reduïdes i gairebé colmatada per sediments, situada dins el sementer del pou de Jurà de Son Gelabert de Baix. Un altre sistema regulador de les aigües superficials són les construccions lligades al sistema viari que actuen com a galeres o parats. És el cas del camí de Son Gelabert de Baix a l'indret de Son Lluc, el carrer Major en el seu pas pel comellar d'en Moreu, la carretera de Sineu a Algaida a les interseccions amb el comellar de Baix de sa Riba (Bassa d'en Brines) i amb el comellar d'En Miraes (es Pont) o el camí de ses Costes, que conserva encara restes d'un sistema de drenatge que ha estat reproduït en parets de recent construcció.

Els elements de desguàs són les s'iques i els albellons. Tot i que romanen abundosos testimonis documentals i rastres sobre el territori, es percep una progressiva reducció o desaparició d'elements, generalment associada a la mecanització de l'agricultura i a la manca de manteniment. Els albellons són s'iques soterrades en els camps de conreu, revestides de pedres grosses i reblides de macs i pedres, que serveixen per recollir l'excés d'aigua de pluja i evitar s'embassi i que hi haja moll.

IParal·lelament a la regulació de la circulació d'aigua en superfície, al llarg de la història, s'ha articulat un sistema de Paral·lelament a la regulació de la circulació d'aigua en superfície, al llarg de la història, s'ha articulat un sistema de captació d'aigua que exerceix una doble funció: la concentració dels excedents hídrics tot facilitant el drenatge i l'aprofitament per a ús agrícola. En aquest sentit, podem establir una evolució d'aquests sistemes que a través de la toponímia, el registre arqueològic i la pervivència d'algunes unitats hidràuliques podríem fer retrocedir a l'edat mitjana i, fins i tot, vincular-ho a la tradició andalusina.

Una primera transformació del paisatge medieval és la construcció, inserida dins el sistema, de diversos horts de tradició medieval però amb algunes influències dels jardins italianitzants més propis del barroc. En concret, en el subsistema Llorito-camí de sa Font, podem fer esment de l'hort del convent de Nostra Senyora de Loreto.

La zona irrigada que esdevindrà l'hort conventual la tenim documentada de forma precisa a partir de finals del segle XVI, tot coincidint amb el moment de l'adquisició per part del Convent a Rafel Gelabert el 28 de juliol de 1592. Tot i així, la datació cronològica de l'hort segurament es pot retrotreure als segles XIV i XV. El fet que en el moment de la compra ja es faci referència a un hort permetria especular sobre la seva antiguitat i relacionar-lo amb l'espai irrigat de l'alqueria Copelans. Un aspecte interessant respecte a la peça de l'hort és el fet que disposam d'una de les primeres referències topogràfiques, datada a principis del segle XVII. Les referències històriques, encara que no són nombroses, permeten fer un seguiment d'aquest indret fins a principis del segle XIX i fins i tot després de la desamortització. Les permanències de l'hort conventual i el seu possible disseny original són més aviat escasses. Potser les hauríem de limitar al tancat de pedra en verd acabada amb esquena d'ase, el safareig, un fragment d'escala i una mina decorada amb elements grotescos. Han desaparegut la sinia, així com un segon safareig i tot el sistema de canalització d'aigua per al reg.

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

Més enllà però de la caracterització d'un paisatge que adquireix la seva fesomia essencial al llarg de l'edat moderna, ens trobam davant una realitat canviant i en constant evolució. Al llarg del segle XX i, de manera especial durant els últims cinquanta anys, la transformació paisatgística s'ha accelerat per causes de tots conegudes. Davant aquest fet, s'ha reaccionat amb la generació de discursos sobre la memòria del paisatge i el paisatge com a element configurador de la identitat. Simultàniament s'ha obert el ventall de valors que som capaços de reconèixer en un paisatge i, al costat dels estètics i productius, hi arremblem els ecològics, els històrics, els associats als usos socials, els religiosos i espirituals, els simbòlics, etc. Transgredim, per tant, de forma neta la frontera de la tangibilitat. Aquesta visió global, menys particularista, requereix però d'una doble anàlisi: per una part, el coneixement micro del territori –a escala 1:1– i, per altra, la dimensió ecològica, econòmica, històrica, antropològica, etc. que només es pot obtenir a través de la recerca. És en aquest entorn, on s'ha de situar el paper dels catàlegs municipals i la seva necessària evolució com a instruments actius en l'ordenació territorial.

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-02

LLORITO-CAMÍ DE SA FONT**Descripció dels elements a protegir****A.Parcel·lari**

La zona de Son Lluç, Son Joanico i es camp Jeu varen ésser objecte d'un intens procés de parcel·lació des de la segona meitat del segle XVII i al llarg del segle XVIII. Altre tant succeïa a la part de llevant del poble; l'evolució del nombre de parcel·les a la zona de Baix de sa Riba i es Puig evolucionava de la dotzena de peces de terra, identificades el 1607, nombre que es duplicava a 1684, que pràcticament es tornava a duplicar el 1724 i que arribava a la seixantena de parcel·les el 1864. Tanmateix, el camí dels Joncs i la font Figuera és la zona que ha patit el procés de fragmentació i de subdivisions en petita propietat més intens de tot el terme. La quinzena de parcel·les documentades a principis del segle XVII són un centenar a finals d'aquest segle i durant el segle XVIII i més de dues-centes el 1864.

La proximitat al nucli urbà, la disponibilitat d'aigua i la qualitat de les terres, sumada a la creixent pressió demogràfica són segurament les causes de la fragmentació de la propietat i de la generació del microparcel·lari que ara caracteritza la zona. Aquest establiment s'inicia durant el segle XVII, s'intensifica notablement durant el segle XVIII i es multiplica, especialment al camí de sa Font, durant el segle XIX. En aquest sentit, resulta orientatiu el següent quadre:

	1607	1635	1675	1724	1864
Son Lluç	6	9	14	38	-
Es camp Jeu	-	-	7	51	-
Baix de sa Riba	12	8	28	44	59
Camí de sa Font	15	45	67	151	219
Total	33	62	116	284	278

Elaboració pròpia a partir de les dades toponímiques contingudes a GINARD; RAMIS, 2008.

B.Pous de greixina / síquies / albellons

La fragmentació de la propietat i la necessitat de drenar el terreny és el que origina la construcció dels pous de greixina. Així mateix, la canalització d'aigua d'escorrentia condiona, al nostre parer, la disposició del parcel·lari. La nova estructura de la propietat dona lloc al significatiu nombre de pous que se construeixen com a element complementari al sistema anterior de captació i canalització d'aigües superficials.

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P00	Son Gelabert de Baix. Pou des Noguers (pol. 4, par. 215)	Pou	s.d.	Paredat. Coll i columnes. Piques per abeurar bestiar.
P01	Son Lluç d'en Joan de sa Rota (pol. 4, par. 260)	Pou	1m Ø x 8m	Paredat circular. Coll quadrat i columnes de marès.
P02	Son Lluç d'en Barona (pol. 4, par. 261)	Pou	s.d.	Paredat. Pou amb pica annexa (blocs de formigó)
P03	Son Lluç d'en Guillem Carter (pol. 4, par. 263)	Pou	1 x 0,8 x 8,8m	Paredat el·líptic. Lloses pedra a l'ampit. Pica annexa de marès
P04	Son Lluç d'en Pep Pinero (pol. 4, par. 266)	Pou	1,3m Ø x 6,2m	Paredat circular. Coll de marès i lloses.
P05	Son Lluç d'en Joan Moll (pol. 4, par. 264)	Pou	s.d.	Paredat de bloquets. Coll amb columnes.
P06	Son Lluç de Cas Cafeter (pol. 4, par. 251-252)	Pou	1,1 x 0,95 x 11m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb barraquetes laterals. Amitger (?)
P07	Son Lluç d'en Xesc Nina (pol. 4, par. 223)	Pou	12m	Paredat circular (?) Coll sense columnes. Pica de marès annexa. Parra.
P08	Son Lluç de Cas Traquet (pol. 4, par. 245)	Pou	s.d.	Coll de marès i lloses. Pica annexa.
P09	Es Sequer de Can Ruberto (pol. 4, par. 242)	Pou	s.d.	Paredat. Capella de marès. Parra.
P10	Comellar d'en Moreu. Can Moreu (pol. 4, par. 9)	Pou?	s.d.	Paredat. Capella. Parra.
P11	Comellar d'en Moreu. Can Mitja Orella (pol. 4, par. 30)	Pou	9m	Paredat. Coll de pedres amb columnes de marès. Pica pedra exempta.
P12	Can Ratat o Can Bossa (pol. 4, par. 32)	Pou	s.d.	Coll de lloses i marès amb columnes.

P13	Pou d'en Miraes (pol. 4, par. 33)	Pou	2 x 1,60 Ø x 17m	Nisprer. Paredat el·líptic. Té mina (?) Coll de lloses i marès. Pica annexa. Figueres i nisprers.
P14	Llorac (pol. 3, par. 269)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Hom.
P15	Llorac (pol. 3, par. 270)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll sense columnes. Pica annexa (bloquets).
P23	Llorac o sa Font de Can Blanc (pol. 3, par. 387)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll pedra (paret). Piqueta pedra exempta.
P24	Sa Font de Can Muro [Joan de sa Riba] (pol. 3, par. 390)	Pou	s.d.	Paredat rodó. Coll quadrat i columnes de bloquets. Amitger amb Llorenç Fred.
P25	Sa Font de Can Moll? (pol. 3, par. 438)	Pou	s.d.	Paredat circular. Noguer.
P26	Sa Font de na Camassa (pol. 3, par. 439)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic.
P27	Sa Font de Can Barreta [Pedro Niell] (pol. 3, par. 442)	Pou	s.d.	Paredat circular. Pica annexa.
P28	Sa Font de Can Roca [Xesc Daviu] (pol. 3, par. 443)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll de marès i bloquets.
P29	Sa Font de l'amo Antoni de sa Mudaina [Mateu Bolero] (pol. 3, par. 403)	Pou	7,5m	Paredat el·líptic. Coll de pedra, lloses. Dues piques annexes. Parra.
P30	Sa Font d'en Sebastià Barreta (pol. 3, par. 406)	Pou	s.d.	Paredat circular. Coll i columnes de marès i bloquets.
P31	Sa Font d'en Niell [Can Daret] (pol. 3, par. 408)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll i columnes de marès i bloquets (quatre columnes). Pica annexa. Amitger amb na Pollencina
P32	Sa Font d'en Joan Bou (pol. 3, par. 473)	Pou	s.d.	Paredat circular. Coll de marès esbucats
P33	Sa Font de na Maravilla (pol. 3, par. 470)	Pou	7m	Paredat el·líptic. Lloses i obra. Sense columnes.
P34	Sa Font d'en Pep Palau (pol. 3, par. 471)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Annex a corralet caseta. Nisper
P35	Sa Font d'en Miquel Bou (pol. 3, par. 412)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll i columnes de marès.
P36	Sa Font d'en Tomeu Coves? (pol. 3, par. 410)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll i columnes de marès. Ampit de llosa. Pica adossada.
P37	Sa Font d'en Miquel Coves? (pol. 3, par. 854)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll i columnes de bloquets. Pica de pedra annexa.
P38	Sa Font. Tià Bosseta? (pol. 3, par. 419)	Pou	8m	Paredat circular (cercle irregular). Coll i columnes de marès.
P39	Can Bieló de ses Martines (pol. 1, par. 119)	Pou	1,7 x 0,9 x 6,5m	Paredat el·líptic. Coll i columnes de marès. Parra.
P40	Can Bieló des Cristo (pol. 1, par. 121)	Pou	1,6 x 0,9 x 9,8m	Paredat el·líptic. Lloses de pedra, columnes i bloquets.
P41	Baix de s'Hort (pol. 1, par. 126)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Columnes de marès.
P42	Baix de sa Riba d'en Toni Recolat (pol. 1, par. 110)	Pou	s.d.	Parra i roser.
P43	Baix de sa Riba d'en Ramon de sa Riba (pol. 1, par. 10)	Pou	1,5 x 1,1 x 13m	Paredat el·líptic. Lloses, coll i columnes de pedra. pica annexa.

P44	Baix de sa Riba d'en Toni Roca (pol. 1, par. 112)	Pou	1,3 x 0,9 x 5,6m	Paredat el·líptic. Coll de pedres i columnes de marès (un esbucat).
P45	Baix de sa Riba d'en Joan de Paixari (pol. 1, par. 79)	Pou	s.d.	Parera i abatzer.
P46	Baix de sa Riba de na Joanaina Roca (pol. 1, par. 77)	Pou	1,5 x 0,9 x 6,5m	Paredat el·líptic. Lloses a l'ampit, Columnes (puntal ferro recolzat). Columnes 1,80 alçada.
P47	Baix de sa Riba de na Gelaberta (pol. 1, par. 114)	Pou	0,9Ø x 9m	Paredat circular. Coll i columnes de marès i tapadora de ferro. Caquier proper.
P48	Baix de sa Riba d'en Joan Camps (pol. 1, par. 72)	Pou	1,5 x 0,9 x 8m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes de bloquets. Cirerer i herbassana.
P49	Baix de sa Riba d'en Xuto (pol. 1, par. 17)	Pou	0,8Ø x 5,1m	Paredat circular. Coll i columnes de marès referits.
P50	Baix de sa Riba d'en Xuto (pol. 1, par. 16)	Pou	0,9Ø x 4,3m	Paredat circular. Coll de marès amb columnes.
P51	Baix de sa Riba d'en Joan Camps (pol. 1, par. 19)	Pou	0,9 x 0,7 x 6m	Paredat circular. Coll amb llosa a l'ampit, marès i bloquets.
P52	Baix de sa Riba de na Blanca (pol. 1, par. 14)	Pou	1Øm	Paredat circular de bloquets. Coll, ampit i columnes de bloquets.
P53	Baix de sa Riba d'en Toni Valent (pol. 1, par. 13)	Pou	1Ø x 6,7m	Paredat circular. Coll amb ampit de llosa. Columnes de marès. Barraqueta adjunta (nova). Amitger amb ca n'Arrom.
P54	Baix de sa Riba de n'Arrom (pol. 1, par. 20)	Pou	s.d.	Annex a safareig
P55	Sa Sini de na Paula Companya (pol. 1, par. 21)	Pou	8,5m	Paredat el·líptic. Coll quadrat i columnes de marès. Llosa a l'ampit. Pica annexa de marès. Piques per amarrar taulons.
P56	Baix de sa Riba d'en Pep de Llorac? (pol. 1, par. 24)	Pou	1,1Ø x 5m	Paredat circular. Coll de marès sense columnes.
P57	Baix de sa Riba d'en Pellusco (pol. 1, par. 5)	Pou	s.d.	Coll i columnes de marès nou.
P58	Baix de sa Riba de na Boivassa [escola] (pol. 1, par. 2)	Pou	s.d.	Coll de pedres i columnes de marès. Reconstruït.
P59	Baix de sa Riba d'en Llabrés (pol. 1, par. 27)	Pou	s.d.	Coll de pedres i columnes de marès. Reconstruït.
P60	Can Serena d'en Senyora (pol. 1, par. 30)	Pou	14,4m (72 pams)	Paredat el·líptic. Coll amb llosa a l'ampit i pica annexa de lloses. Herballuïsa. El feren net amb lluna nova i no ha tornat acabar l'aigua. La finca es diu "sa Punta d'en Serena" a les escriptures.
P61	Bassa d'en Brines (pol. 3, par. 190)	Pou?	3m	Paredat circular. Capella de pedra annexa a la carretera. Té cisternó just a baix de la claveguera de la carretera. Noguer i parra a més de fassers.
P62	Bassa d'en Brines (pol. 3, par. 191)	Pou	9,5m	Paredat circular referit. Coll de bloquets sense columnes. Annex a la caseta.
P63	Can Calussa d'en Moreu (?) [Cas Frares] (pol. 3, par. 197)	Pou	1,8 x 1 x 5m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de marès sense columnes.
P64	Can Calussa d'en Beatet	Pou	15,5m	Paredat el·líptic referit (junta

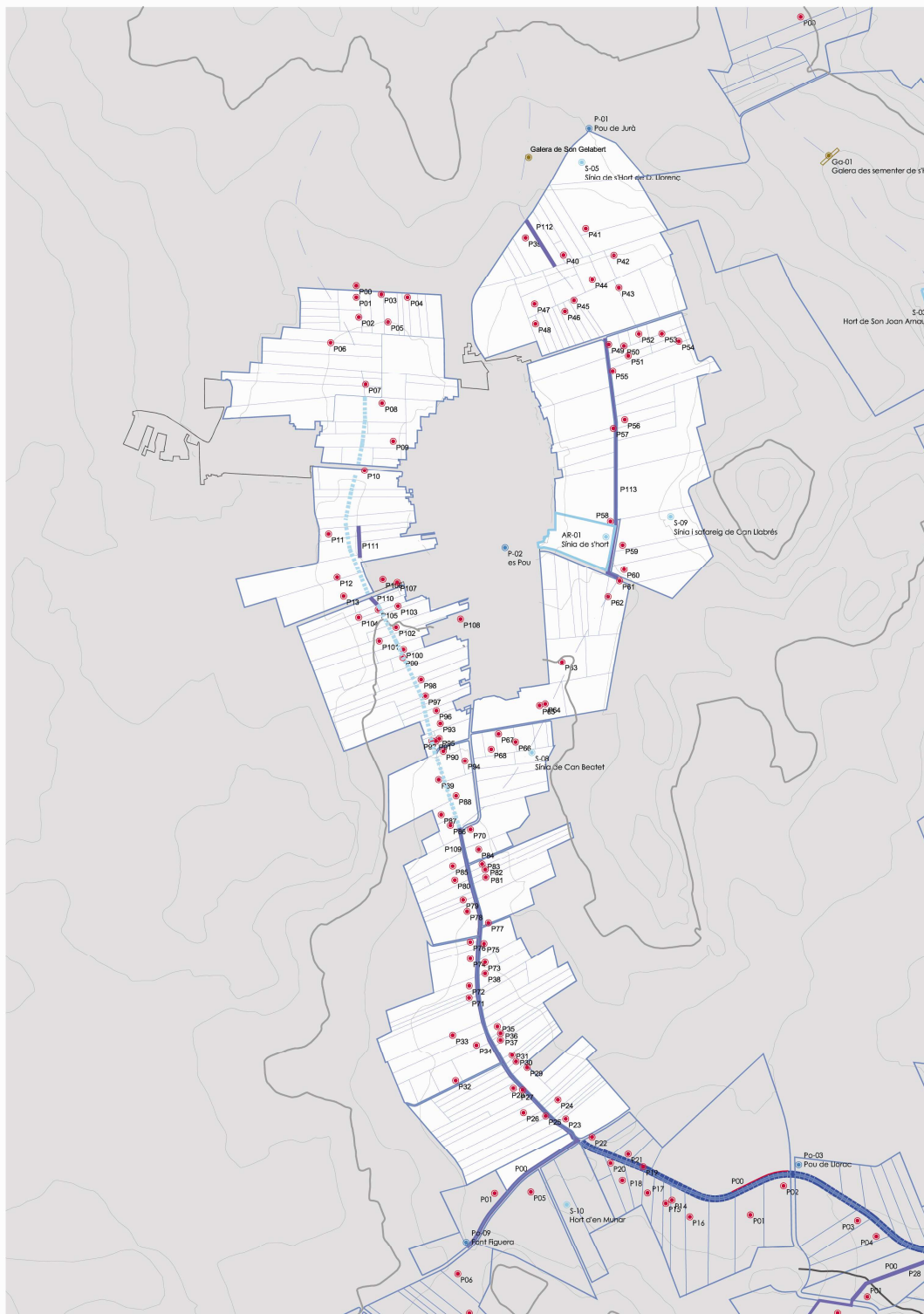
	(pol. 3, par. 201)			tapada). Coll quadrat de marès sense columnes.
P65	Can Calussa d'en Beatet (pol. 3, par. 201)	Pou	12,2m	Paredat el·líptic referit (junta tapada). Dues casetes de marès amb barrera i porta. Una és la del pou amb estructura i torn per treure el motor i l'altra la del motor que encara es conserva (Deutz). Hi ha plaqueta identificativa metàl·lica il·legible amb núm. de legalització. Restes de conduccions de reg (ceràmica).
P66	Sa Sínia d'en Lluca (pol. 3, par. 206)	Pou	0,9Ø x 5,5m	Paredat circular. Coll quadrat de marès sense columnes.
P67	Sa Sínia d'en Jardín (pol. 3, par. 205)	Pou	1,3Ø x 6,3m	Paredat circular (irregular). Coll de marès amb columnes de bloquets i casetó annex, també de bloquets, pel motor.
P68	Sa Sínia d'en Pep des Frares (pol. 3, par. 203)	Pou	1,5 x 0,9 x 10m	Paredat el·líptic. Coll de marès quadrat amb columnes (relativament baixes).
P70	Es Puntarró (pol. 3, par. 237)	Pou	s.d.	Coll quadrat de marès esbucat. Sense columnes. Restes de pica de marès annexa.
P71	Sa Font d'es Traquet (pol. 3, par. 476)	Pou	2 x 1,2 x 7,2m	Paredat el·líptic. Coll de marès i pica annexa sense columnes. Figuera.
P72	Sa Font de na Pollencina (pol. 3, par. 478)	Pou	s.d.	Coll de pedra amb columnes de marès
P73	Sa Font de Ca mestre Gaspar Domingo (pol. 3, par. 421)	Pou	1,5 x 0,9 x 6m	Paredat el·líptic. Coll i columnes de marès amb llosa de pedra a l'ampit.
P74	Sa Font de na Cuca (pol. 3, par. 480)	Pou	s.d.	Coll i columnes de bloquets. Roser.
P75	Sa Font de Can Sóller (Biel Bernadí) (pol. 3, par. 252)	Pou	s.d.	Coll i columnes de marès. Caquier.
P76	Sa Font de na Correvera (pol. 3, par. 484)	Pou	1Ø x 7m	Paredat circular amb secció periforme. Coll de marès esbucat sense columnes. Caseta annexa per motor.
P77	Can Palau (pol. 3, par. 247)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes. El coll s'ha recrescut amb bloquets, atès que han aixecat el nivell del sòl.
P78	Sa Font d'en Company o Terins (pol. 3, par. 497)	Sínia	1,7 x 1,1 x 8m	Paredat el·líptic. Coll conformat amb lloses i pedres grosses. Romanen restes de l'estructura de la sínia. Melicotoner, parra i albarcoquer. A pocs metres petita caseta de dos aiguavessos amb safareig interior. A les escriptures es diu "sa Sort de na Guala".
P79	Sa Font d'en Pere Pagès (pol. 3, par. 499)	Pou	1,3 x 0,9 x 9,5m	Paredat el·líptic. Coll amb lloses a l'ampit, columnes de bloquets. Pica gran annexa. Nisprer i parra.
P80	Sa Font d'en Bolero o Gorrió (pol. 3, par. 501)	Pou	1,1 x 0,9 x 8m	Paredat el·líptic. Coll de marès sense columnes. Dipòsit cilíndric d'uralita annex.

				Roser, herbes aromàtiques i canyes.
P81	Sa Font de Can Torret (pol. 3, par. 242)	Pou	1,5 x 0,9 x 6m	Paredat el·líptic. Sense coll. Lloses grosses a la mota.
P82	Sa Font de Can Llofriú (Mateu Llofriú) (pol. 3, par. 241)	Pou	1,5 x 1 x 7m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de marès amb columnes de bloquets, terracat i filloles de test als ampits.
P83	Sa Font de Can Llofriú (Petra Llofriva) (pol. 3, par. 866)	Pou	1,3 x 0,7 x 6,50m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de marès amb columnes i llosa al terra.
P84	Sa Font de ca na Matarina (Rafel Filau) (pol. 3, par. 238)	Pou	s.d.	Coll quadrat de marès amb columnes. Parra i nisprer.
P85	Sa Font de na Matarina (Toni Oliver) (pol. 3, par. 503)	Sínia	s.d.	Coll de pedres restaurat. Conserva mecanisme de la sínia.
P86	Sa Vela d'en Bou (pol. 3, par. 532)	Pou	s.d.	Coll quadrat amb columnes de bloquets referit. Nisprers.
P87	Sa Vela de mestre Tomeu de ses Ferreres (pol. 3, par. 548)	Pou	1,3 x 0,7 x 11m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de marès sense columnes.
P88	Sa Vela des Ferrerico (Gaspar Estela) (pol. 3, par. 547)	Pou	1,1Ø x 6,5m	Paredat circular. Coll quadrat de marès amb columnes. Lloses a l'ampit.
P89	Sa Vela de s'Artanenc [ses timbes d'en Xixili] (pol. 3, par. 533)	Pou	1,1Ø x 11m	Paredat circular. Coll de pedra amb columnes de marès. Llosa a l'ampit. Safareig annex. Nisprer.
P90	Sa Vela de na Sabatera (pol. 3, par. 546)	Pou	s.d.	Coll quadrat de bloquets amb columnes.
P91	Sa Sort d'en Bernat Corredor (pol. 3, par. 542)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic Coll quadrat de bloquets amb columnes.
P92	Sa Sort d'en Fred o des Pou? (pol. 3, par. 541)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic Coll quadrat de marès amb columnes Pica annexa
P93	Sa Sort d'en Gustí (Llorenç de s'Arracó) (pol. 3, par. 539)	Pou	1,2Øm	Paredat circular Coll amb lloses Columnes de marès Segons propietari el topònim de l'escriptura és can Pelai Palamó.
P94	Sa Vela d'en Niell (pol. 3, par. 545)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic Coll de marès terracat amb columnes.
P95	Sa Sort d'en Mudaino (pol. 3, par. 544)	Pou	s.d.	Sense coll Lloses a la mota.
P96	Sa Sort d'en Beatet de s'Hort (pol. 3, par. 538)	Pou	s.d.	-
P97	Sa Sort de can Xiu (Pau Ruberto) (pol. 3, par. 844)	Pou	1,8 x 1m	Paredat el·líptic Coll de pedra Lloses als ampits Dos jocs de columnes. És amitger amb ca na Pollencina.
P98	Sa Sort d'en Mino (pol. 3, par. 842)	Pou	s.d.	Paredat el·líptic. Coll de pedra amb lloses a l'ampit. Columnes de bloquets. Noguer i nisprer.
P99	Sa Sort des Ferrerico (pol. 3, par. 835)	Pou	1,8 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Torn per a l'extracció del motor. Piqueta de pedra encastada al coll.
P100	Can Caramel·lo (pol. 3, par. 834)	Pou	1,4 x 1,1m	Caquier, magraner i nisprer. Paredat el·líptic. Coll de pedra amb columnes

				de marès. Lloses a l'ampit. Piqueta pedra encastada al coll (abocador aigua) Pica quadrada annexa.
P101	Can Llubí (pol. 3, par. 836)	Pou	1,2Øm	Paredat rodó. Coll de marès amb columnes.
P102	Ca Don Pep (pol. 3, par. 831)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes.
P103	Can Coll (pol. 3, par. 823)	Pou	1,6 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de pedra amb columnes de marès. Lloses a l'ampit. Piqueta abocador encastada al coll. Pica annexa quadrangular. Nisprer.
P104	Can Pedro Ruberto (pol. 3, par. 823)	Pou	1,6 x 0,8m	Paredat el·líptic. Coll quadrat de marès amb columnes. Pica annexa. Nisprer.
P105	Can Fred (pol. 3, par. 830)	Pou	1,3 x 0,8m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Codonyer.
P106	Can Panxó (Carretera de Ciutat, 22 / ref. 002305300DD98F)	Pou	s.d.	-
P107	Es Fasser (Carretera de Ciutat, 20 / ref. 7855038DD9875N0001YJ)	Pou	s.d.	-
P108	Sa Sort d'en Nina (sa Granja) (Camí de sa Font, 6 / ref. 8053801DD9885S0001FY)	Pou	s.d.	-

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
LLORITO-CAMÍ DE SA FONT

IAP-02

- POU DE GREIXINA
- PARCEL·LARI
- ▬ TORRENT
- ▬ ESCORRENTIA
- ▬ ALBELLO
- ▬ SÍQUIA

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	
LLORITO-CAMÍ DE SA FONT	

IAP-02

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció

integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

La dimensió històrica del territori, amb el seu vessant econòmic i social, queda igualment reflectida a través de la protecció del parcel·lari.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
LLORITO-CAMÍ DE SA FONT

IAP-02

Fotografies:

P83 Sa Font de Can Llofriú

P85 Sa Font de na Matarina

P88 Sa Vela des Ferrerico

P05 Sa Font d'en Terrassa

P73 Sa Font de mestre Gaspar Domingo

P36 Sa Font d'en Tomeu Coves

P01 Son Lluc d'en Joan de Sa Rota

P38 Sa Font d'en Tià Bosseta

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
LLORITO-CAMÍ DE SA FONT

IAP-02

Fotografies:

P47 Baix de sa Riba de na Gelaberta

P48 Baix de sa Riba d'en Joan Camps

P43 Baix de sa Riba d'en Ramon de sa Riba

P50

P52 Baix de sa Riba de na Blanca

P51

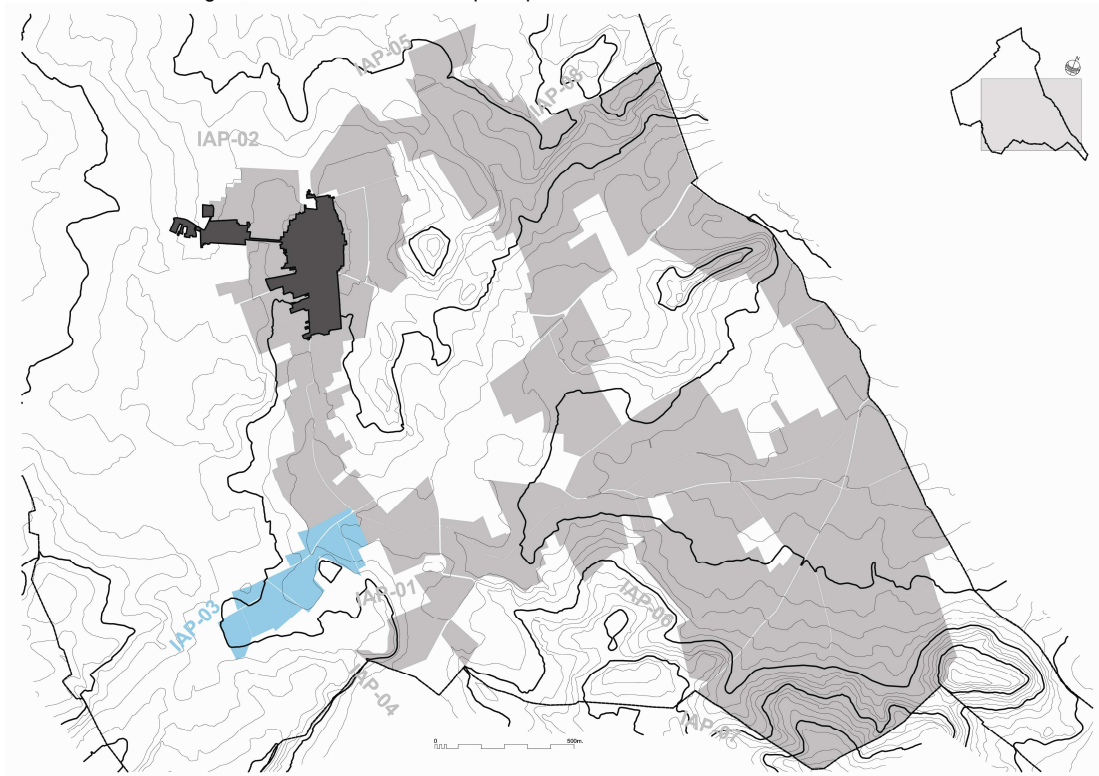
P53 Toni Valent

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON MIRAES-SA FONT FIGUERA

IAP-03

Identificació espacial**Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral**Polígon 3**

Parcel·les 149, 150, 279,
280, 327-355, 357, 433, 434
i 456

Titularitat**Privada****Altres fitxes relacionades**

MV-03 Molí d'en Nina
CP-15 Cases de sa Font Figuera
Po-06 Pou de Son Miraes
Po-09 Font Figuera
S-07 Sínia de ses Beates
S-10 Hort d'en Munar
JA-01 Es Castellassos

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON MIRAES-SA FONT FIGUERA

IAP-03

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE**I. Condicionants físics**

La conca de Son Miraes se defineix per les elevacions de sa Sini de ses Beates, sa Costa de na Curta, es Castellassos i Sa Font a la part de tramuntana i les elevacions de Son Fred i Son Daviu amb el turó del molí d'en Nina a la part de migjorn. És una vall oberta que es tanca a la part de llevant entre la Font Figuera i el molí d'en Nina on l'excedent hídric es concentra en un canaló que pel camí Vell d'Algaida drena en el torrent de Llorac.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

Des d'un punt de vista històric, l'evolució d'aquest indret està lligat a dues propietats: La Torrassa o Son Miralles i La Font Figuera. La possessió de la Torrassa confrontava amb els termes de Sant Joan i Montuiri, Son Bauló, la Font Figuera i Llorac. Té el seu origen en el Repartiment, en l'alqueria Atturr, del districte de Montuiri, que corresponia a Berenguer de Santa Coloma i a Mateu de Cella. Vegeu GINARD; RAMIS, 2008: 70. Afegim que el setembre de 1247, Mateu de Cella establia a Arnau Rotland, des de la festa de Sant Miquel a tres anys, l'alqueria Tur [sic], del terme de Montueri, amb l'obligació de conrear les vinyes. Vegeu Ramon ROSSELLÓ VAQUER (1983) "Resum dels principals documents històrics. Documents del segle XIII" a Bona Pau (Montuiri), núm. 363: 2. Així mateix, l'agost de 1249, Berenguer Serra feia donació entre vius a Pere de Saboreda [sic] del dret que li pertanyia a dos rafals, un anomenat Achur [sic] i l'altre Benigaug [sic, Benigalip?], terme de Montueri, que foren adquirits pel seu pare Pere Serra a Mateu Coll, i que són tenguets en nom seu. En el segle XVI era propietat de la família Miralles de Montuiri. Al llarg dels segles XVI-XVII, apareixen indistintament l'antiga denominació de la Torrassa i la nova de Son Miralles, nom que no s'imposa definitivament fins al segle XVIII. L'any 1565, Miquel Miralles posseïa 72 quarterades de terra, una vinya, 150 moltons, bestiar de feina, una bota i un cup. Les propietats en terres es mantenien els anys 1566, 1570 i 1577. Aquest darrer any, figura com a titular Miquel Miralles i el seu fill, segurament Antoni Miralles. El 1578, el titular era el pare: Michel Miralles, cases y terras de la sua possessio dita la torrassa en alou de mº rafel morla mercader, quatre milia liures. El 1581 i el 1582, Miquel Miralles és el propietari de la possessió dita la Torrassa, valorada en 4.000 £, que el 1601 havia estat traspassada a M. Antoni Miralles, amb un increment d'una trentena de quarterades: la sua possessio 100 q. y casas en dita possessió y una cda vinya y al molí 5.000 £ (AMS Cadastre 1601 2/4 f. 64).

Les terres de la Font Figuera se situen entre Llorac, la Torrassa, Son Bauló i les terres dels Gelabert. El 18 de novembre de 1395 era una de les propietats de Pere de Quatre Anys i confrontava amb l'antic camí de Montuiri, el camí de Sineu a Castellitx, l'alqueria d'Antoni Mestre i una altra propietat del mateix Quatre Anys (ARM RP 2006, f. 781 i 781 v). Era una de les peces de terra en senyoria i alou de l'Església de Mallorca. Durant el segle XVI, la Font Figuera pertanyia a la família Torelló de Sineu. Sense que consti als estims de 1565, els anys 1566 i 1570, Antoni Torelló posseïa dotze quarterades de terra de la Font Figuera. El 1577, el titular era Gabriel Torelló, el mateix que el 1578: Gabriel torello, Cases y terras del seu rafal de tenor de dotze corterades del bisbe, siscentes liures. El 1581, el valor era el mateix, tot i que el 1582 s'havia reduït. Més endavant, el 1601, l'extensió s'havia reduït a 10 quarterades: Gl. Torello de la Font Figuera. al raphal dit la font figuera 9 cdas 2 ctors y casas en dit raphal y al molí 700 £. mes 2 cortons vinya 32 £ (AMS Cadastre 1601 2/4 f. 64v).

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

Un tret comú de totes i cada una de les IAP és la visibilitat des d'una doble perspectiva (interna i externa) que és possible gràcies a un sistema d'alternança comellar-turó que es complementa amb una línia d'accés a través del sistema viari. Aquesta realitat permet la creació d'una percepció paisatgística col·lectiva, compartida pels residents i visitants que n'han fet distintes valoracions.

Per obtenir la visió externa és fonamental definir i cartografiar les coordenades des de les quals és possible visualitzar la totalitat o part d'un paisatge determinat, tot i ésser conscients de la impossibilitat de copçar micropaisatges que ineludiblement passaran desapercebuts.

Per altra part, obtenir una visió interna de cada un dels paisatges és, en aquest cas, també possible gràcies a la presència d'una xarxa viària històrica –igualmente integrada en el paisatge– que permet la visualització des del mateix paisatge. A tall d'inventari és important destacar el camí vell d'Inca des de Llorito i el camí de sa Font; el camí vell d'Algaida des de Sineu; el camí vell d'Arian; el camí vell de Santa Margalida; el camí vell de Sineu a Montuiri i el camí vell de Sineu a Sant Joan. Hauríem d'afegir encara els camins de Son Fred, de Son Daviu i de Son Coix, a més del camí de Son Real d'Alt.

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

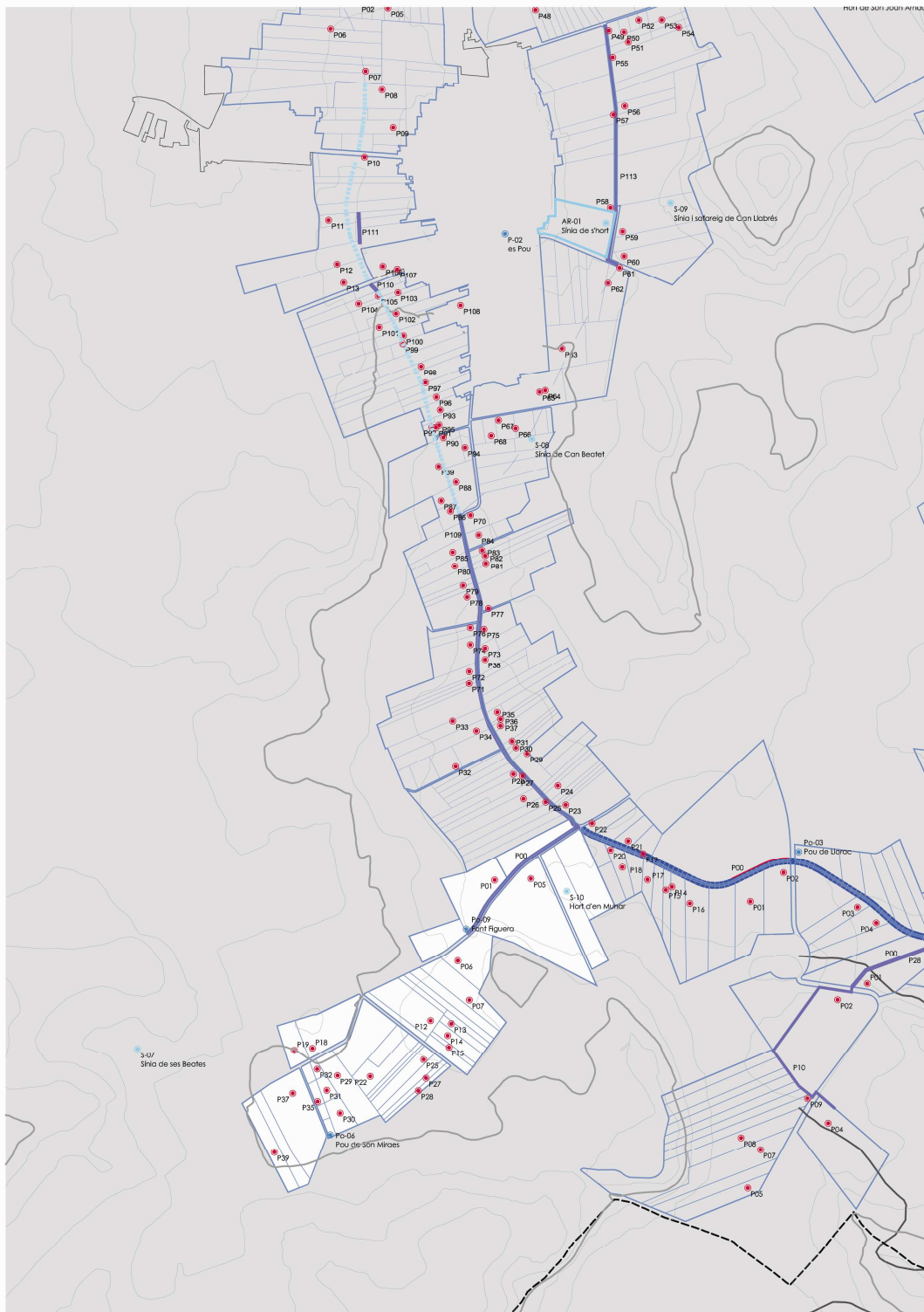
VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-03
SON MIRAES-SA FONT FIGUERA	

Descripció dels elements a protegir
A.Pous de greixina / síquies / albellons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P00	sa Font des Fuster (pol. 3, par. 433)	Canaló		
P01	sa Font des Ferrerico (pol. 3, par. 434)	Pou i canaló	s.d.	Coll de pedra en verd, Sense columnes
P05	sa Font d'en Terrassa (pol. 3, par. 357)	Pou	1,1m Ø	Paredat circular. Sense coll i llosa de pedra
P06	sa Font de na Boivassa (pol. 3, par. 355)	Pou	s.d.	Coll de pedra en verd i lloses a l'ampit. Sense columnes.
P07	sa Font de na Tiana (pol. 3, par. 354)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes.
P12	sa Font (pol. 3, par. 349)	Pou	s.d.	Coll de marès sense columnes i ampit de pedra.
P13	sa Font d'en Nina (pol. 3, par. 348)	Pou	s.d.	Caseta de marès amb arbre de molí de vent aiguader i postensa elèctrica.
P14	sa Font (pol. 3, par. 347)	Pou	1,8 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes.
P15	sa Font (pol. 3, par. 346)	Pou	1,1 x 0,8m	Paredat el·líptic. Sense coll. Es conserva llosa de pedra de l'ampit, restes d'una pica de marès i d'un cossi. Llorer.
P18	Son Mieres (pol. 3, par. 150)	Pou	1,4 x 1,9m	Paredat el·líptic. Coll de marès esbucat
P19	Son Mieres (pol. 3, par. 149)	Pou	1,4 x 1,9m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes.
P22	Son Mieres (pol. 3, par. 337)	Pou	1,6 x 1,3m	Paredat el·líptic. Sense coll.
P25	Son Mieres d'en Rigo (pol. 3, par. 340)	Pou	0,9 x 0,7m	Paredat el·líptic. Coll de bloquets. Davant caseta.
P27	Son Mieres (pol. 3, par. 342)	Pou	1,5 x 1,1m	Paredat el·líptic. Coll de tub de formigó. Llosa pedra al terra.
P28	Son Mieres (pol. 3, par. 343)	Pou	1,5 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de bloquets amb columnes. Roser.
P29	Son Mieres (pol. 3, par. 334)	Pou	1,5 x 1,4m	Paredat el·líptic. Sense coll.
P30	Son Mieres. Can Mora (pol. 3, par. 333)	Pou	s.d.	Coll quadrat de bloquets amb columnes.
P31	Son Mieres (pol. 3, par. 330)	Pou	1,5 x 1,1m	Paredat el·líptic. Coll de bloquets amb columnes. Parra.
P32	Son Mieres (pol. 3, par. 332)	Pou	s.d.	Coll esbucat.
P35	Son Mieres (pol. 3, par. 329)	Pou	1,5 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de pedra en verd i llosa a l'ampit. Part del coll i columnes de bloquets.
P37	Son Mieres d'en Lluca (pol. 3, par. 58)	Pou	1,3 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de bloquets. Hort.
P39	Son Mieres (pol. 3, par. 59)	Pou	s.d.	Sense coll.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON MIRAES-SA FONT FIGUERA

IAP-03

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-03
SON MIRAES-SA FONT FIGUERA	

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció

integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON MIRAES-SA FONT FIGUERA

IAP-03

Fotografies:

P15 Sa Font

P30 Son Miraes. Can Móra

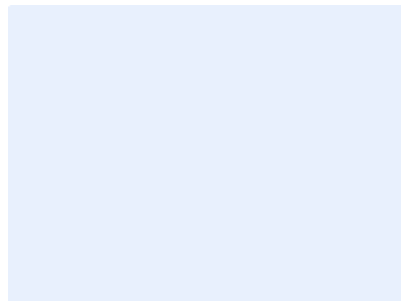
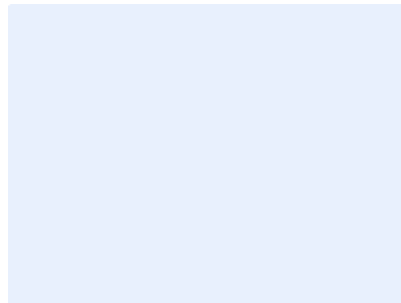
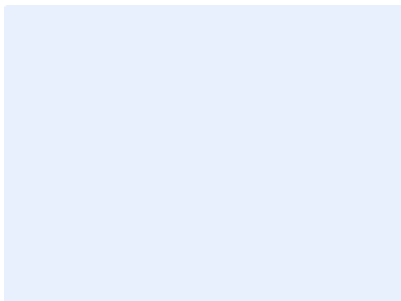
P27 Son Miraes

S10 S'hort d'en Munar

S10 Sínia de s'hort d'en Munar

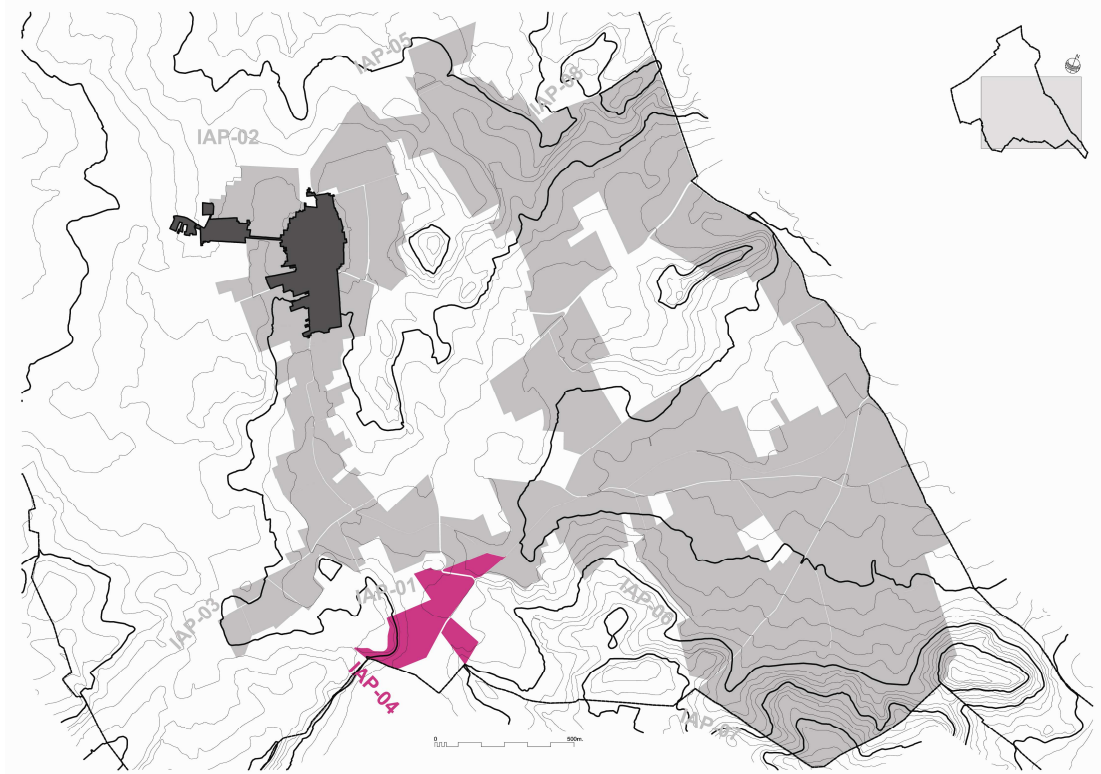

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-04

LLORAC**Identificació espacial****Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral

Polígon 2
Parcel·les 562, 603 i 605

Polígon 3
Parcel·les 2-9, 253, 254,
257, 258 i 858

Titularitat

Privada

Altres fitxes relacionades

CP-14 Cases de Llorac

JA-10 Llorac

Po-03 Pou de Llorac

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-04

LLORAC**CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE****I. Condicionants físics**

La conca de Llorac, entre les que alimenten el torrent de Llorac, és segurament la de menor extensió, ja que únicament capta els recursos hídrics de la vall conformada entre el terme de Montuïri, les elevacions de Son Munar i Son Coix i el turó de Son Daviu. Les aigües drenen a través d'un conjunt de siques i albellons que se concentren en una sola siqueta que connecta amb el torrent en el punt que aquest enllaça amb el camí vell d'Ariany.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

Des d'una perspectiva històrica, les terres de Llorac, actualment molt parcel·lades, s'han de situar entre la Torassa, la Font Figuera, Son Gacies, Son Busquets, Paixari i Son Munar. L'origen de la propietat es pot identificar amb el Rahal Abenizarrag Arraya, v. jo. e es den G. Loreg. (10v), segurament vinculat al Rahal Abenizarragx Abenagzen, v. jo. et es den Jouan Lorda e necobran(e) lo Rei ii jovades. (10v).

L'origen toponímic dels dos últims rafals tendria relació amb el clan dels Zûrâg que Ibn Hawqal enumera entre les tribus Zanâta. La forma Zûrâg es propaga al nom propi femení Zûrag/Zûreg i, molt probablement, ambdues formes siguin derivacions de Tâzûrâgt, nom femení berber i ben documentat al segle III/IX (BARCELÓ, 1984: 111). Així mateix, farien part dels cinc parells d'explotacions agràries contingudes al Llibre del Repartiment amb topònims qualificats pels termes makhzan i ra'yya.

La localització de Llorac ran del torrent del mateix nom podria haver donat lloc a una petita zona irrigada i a l'existència d'un hipotètic petit molí fariner. De fet, podem constatar la pervivència de restes d'un petit molí d'aigua al torrent de Llorac o de Son Real, subaix del puig de Reig, ja documentat a principis del segle XV, que podria refermar la hipòtesi. Es tractaria, tal com explica MIQUEL BARCELÓ (1987: 258), d'un d'aquests molins de Mayûrqa fora de la ciutat controlat per possessors individuals o per les alqueries i rafals que aprofitaven els cursos d'aigua intermitents. Respondria al model de petita tecnologia resultant de l'adequació a l'escala d'un procés de treball més curt i menys intens que el dels grans molins feudals. Els molins petits funcionaven atenent la producció local i a través de formes contractuals i convenis de veïnats.

Des del segle XV, era una propietat vinculada al llinatge Gelabert. El 3 de maig de 1427, Pere Savall venia a Bernat Gilabert una alqueria amb una era i pou situat en el terme de Manresa, alou de Gregori Negre, que confrontava amb els honors de l'alqueria de Ruberts i les garrigues comunes (ARM Joan Real, R-282 f.74 a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1995: 233 i ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 39). El 13 de febrer de 1436, Bernat Gilabert de l'alqueria Llorac nomena procurador el seu fill Pere perquè reclami deutes (ARM Joan Real R-297 s/f a ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 39). El 13 de setembre de 1447, l'honor de Bernat Gilabert de Llorac confrontava amb les terres de Paixari establides a Joan Real, notari de Sineu; el rafal de Paixari havia estat retornat per Pere Gilabert (ARM Rafel Parera i Pere Segura P-286 f. 75v i P-290 f. 173v a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1995: 221 i ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 40-41). El 1452, apareix citat "en Gelabert de Llorac" a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1995: 237). El 2 de març de 1455, Pere Gilabert de Llorac col·loca en matrimoni amb Antoni Rosselló sa filla Antonina amb dot de 150 £ (ARM Francesc Esteve E-8, f. 5 a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1995: 335). Dia 11 d'abril de 1499, Antoni Gelabert de Llorac nomena advocat Antoni de Verí, doctor en lleis, perquè defensi les seves causes i li assigna un salari de 4 £. Dit Gelabert tenia causa amb Gabriel Llaneras notari i nomena Bernat Arnau notari, àrbitre per resoldre la causa (ARM Bernat Parera P-487 f. 7 i 26 a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1995: 299). Dia 3 de març de 1560, Antoni Gelabert de Llorac reconeixia un deute a Antoni Gelabert Aulet (ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 54). El 7 d'agost de 1560, Antoni Gelabert ven al seu gendre Joan Reial una quarterada de terra de la possessió de Llorac per preu de 20 £ (ARM Jeroni Boscà B-335 f. 201), confrontant amb el camí de Montuïri (ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 54).

A mitjan segle XVI, les terres de Llorac pasen a ser propietat de la família Antich, que prenien el nom d'Antich de Llorac. Era una de les famílies més notables de Sineu que, amb el temps, adquirien propietats a diferents indrets de Mallorca. No disposam de la referència precisa del traspàs de la propietat dels Gelabert als Antich. Això no obstant, pensam que s'ha de datar a l'entorn de 1565, atès que en aquesta data, els béns de Bernadí Antich i del seu fill Joan consten a l'illa de Bernadí Antich sense incloure Llorac. En canvi, la inscripció de Llorac a nom de Antº Johan Antich apareix separada, amb casa (100 £), 65 quarterades (1.400 £), pleta i pinar (20 £), vinya (60 £) i 15 quarterades de terra (250 £). Hi ha una inscripció anul·lada a nom de Antoni Gilabert de Lorach i a la casa es fa referència a la part de repel·l com le de toni.

L'any següent, 1566, la inscripció de Llorac ja figura incorporada en els béns de Bernadí Antich i el seu fill Joan, notari, residents a l'illa de Bernadí Antich de Sineu. A Llorac posseïen l'alberg, més 70 quarterades de conradis, valorades en 1.050 £, i una vinya valorada en 40 £. L'any 1570, eren els titulars de les cases de Llorac, amb tres botes, un cup i un molí, 8 quarterades de vinya novella de maiol (150 £) i 72 quarterades de conradis (1.440 £). El 1577, a la casa de Llorac hi havia 19 botes i 3 cups més la vinya i les altres 72 quarterades.

Als estims de 1578, Bernadí Antich i el seu fill, entre altres béns (amb les escripturaries de Sineu i Sant Joan de Mossèn Joan Antich, notari), tenien cases y terra dela possessio de Lorac compresa la Vinya y mayol en dita possessió de tenor de tretze corterades y la sort del figueral, cinc milia y cinch centes lliures. El 1581, el notari Mo. Joan Antich tenia la casa i possessió dita Llorach, valorada en 5.500 £, més dues quarterades de terra, una quarterada a Son Font, lo camp de Pineda, la sort d'en Pere Arnau, una vinya a la Torre i un hort de reguiu a Sineu, més dues cases i celler gran. El 1582, el notari Joan Antich era de les persones amb més patrimoni de Sineu amb un valor de 13.045 £.

Joan Antic de Llorac moria el 19 de juliol de 1599 (ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 67). Llorac tenia un gran casal i unes cases menors denominades del rafal de Llorac. Hi havia quatre cellers, dits Gran, Petit, de sa Llongeta i de s'Hort. Els cups tenien una capacitat de 1.220 somades. A les cases grans hi havia un mobiliari de gran luxe amb teixits i orfèbreria. Tenia molí de sang. Amb 34 quarterades de vinya, era un dels centres de producció de vi més importants del Pla de Mallorca. Era dedicada, a més, a la producció de cereals, lleguminoses i lli. Hi havia ramaderia

porquina (GEM s.v. Llorac). El 1601, mossèn Joan Antich tenia cases, celler i vinya a la possessió de Lorach, valorades en 6.000 £; cases a la vila (200 £); 4 cups i 70 botes, la vinya de la Torre (500 £) i bestiar de feina; tot valorat en 8.625 £ (AMS Cadastre 1601 2/4, f. 72v).

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

-

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-04
LLORAC	

Descripció dels elements a protegir
A.Parcel·lari

B.Pous de greixina / síquies / albellons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P00	Llorac (pol. 3, par. 605)	Síquia i torrent		
P01	Llorac d'en Bossa (pol. 3, par. 603)	Pou i síquia	1,3 x 1,1m	Paredat el·líptic. Coll de pedra en verd, amb columnes. Noguer
P02	Llorac d'en Bolero (pol. 2, par. 257)	Pou	s.d.	Paredat. Sense coll i lloses
P03	Llorac d'en Bossa (pol. 2, par. 258)	Síquia?	1,4 x 1m	
P04	Llorac (pol. 3, par. 562)	Pou	1,2m Ø	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes esbucats. Llosa a l'ampit.
P05	Llorac (pol. 2, par. 2)	Pou	s.d.	Paredat circular. Coll circular de bloquets sense columnes. Pruneres
P07	Llorac (pol. 2, par. 4)	Pou	1,4 x 1m	Paredat el·líptic. Coll de pedra amb verd amb columnes. Llosa a l'ampit
P08	Llorac d'en Joan de ses Ferreres (pol. 2, par. 5)	Pou	1,2 x 0,8m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Nisprer.
P09	Llorac (pol. 2, par. 6)	Pou i síquia	s.d.	Coll amb columnes de marès.
P10	Llorac (pol. 2, par. 7, 858, 8, 9, 253 i 254)	Síquia		

IAP-04

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	
LLORAC	

IAP-04

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció

integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
LLORAC

IAP-04

Fotografies:

Claveguera

P00 Siquia

P02 Llorac

P01 Llorac

P04 Llorac

P05 Llorac

P07 Llorac

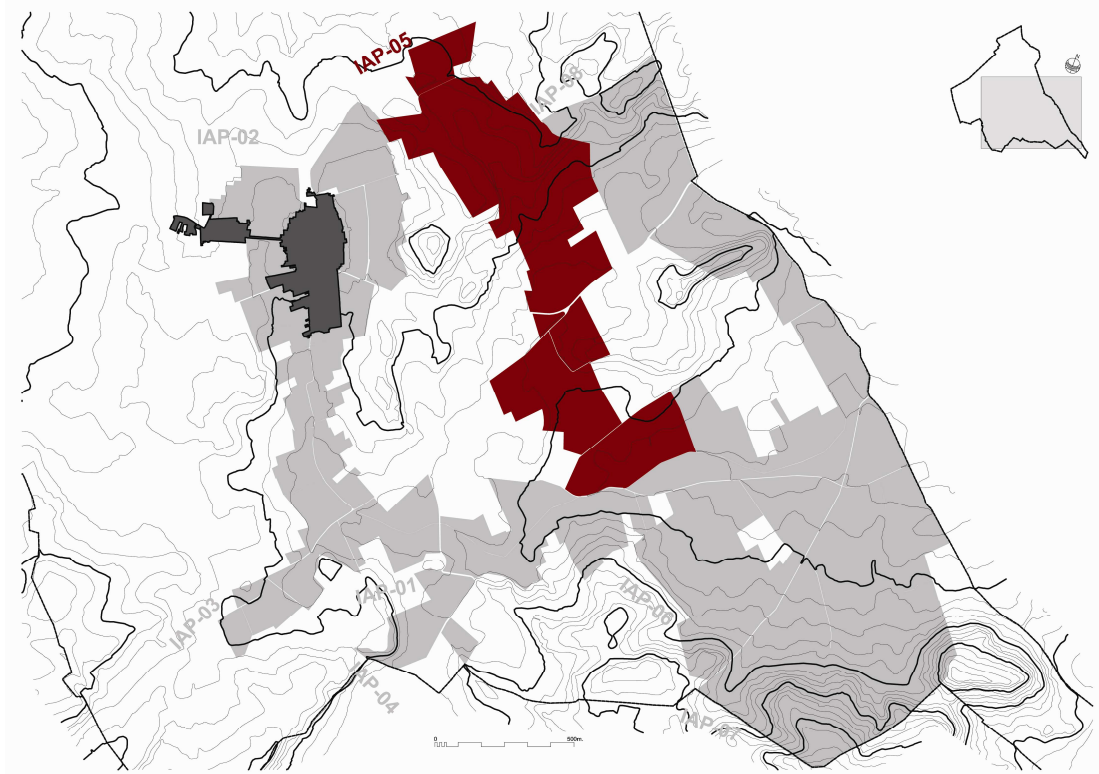
P09 Llorac

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
ES COLOMER-SA VALL

IAP-05

Identificació espacial**Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral

Polígon 1	Polígon 2
Parcel·les 132-139, 165, 166, 173, 174, 176-186 i 191-195	Parcel·les 120, 121, 128, 159, 160, 169-183, 203-243 i 245

Titularitat

Privada

Altres fitxes relacionades

S-03 Hort de Son Joan Arnau
 S-04 Hort des Colomer
 CP-05 Cases de Son Joan Arnau
 CP-06 Cases des Colomer
 JA-03 Timbes de ses Cases des Colomer
 JA-07 Ca na Martina
 A-01 Aljub de Son Joan Arnau
 Ga-01 Galera des sementer de s'Hort de Son Joan Arnau

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
ES COLOMER-SA VALL

IAP-05

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE**I. Condicionants físics**

Aquesta conca s'inicia a Son Joan Jaume i s'estén cap al sud pel sementer o comellar de s'Hort de Son Joan Arnau, entre ses Coronas i sa tenassa de ses Cases; travessa els horts de Son Joan Arnau i des Colomer; abasta sa Vall, entre Ca ses Rectores i Can Cauvó, per, un cop travessada la carretera de Sineu a Llorito (Ma 3130), entrar dins Son Estela i a través de Son Busquets assolir la síquia de sa Vinya de Son Mas que arriba al torrent de Llorac. Des del punt de vista de gestió dels recursos hídrics, a la prat alta de la conca es regula l'aigua d'escorrentia mitjançant el marge del camí de les cases de Son Joan Arnau i la galera del sementer de s'Hort de la mateixa possessió. L'aigua superficial es canalitza, a més, a través de síquies de les quals en romanen encara alguns trams destacables: a l'Hort des Colomer, a Son Estela i a la vinya de Son Mas. L'aigua que impregna el freàtic s'ha aprofitat tradicionalment mitjançant l'habilitació de sínies (als horts de Son Joan Arnau i es Colomer i a Ca na sa Vall d'en Rocà) i provocà també la construcció d'un conjunt de pous de greixina que bàsicament se situen a sa Vall, Son Estela i Ca na Martina.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

Des d'un punt de vista històric, a part de la possessió de Son Joan Arnau a les terres de la qual s'inicia la conca, aquest indret havia estat propietat de la família Sabater, tot i que des del segle XV fou propietat de la família Estela: el 3 de juny de 1437, a instància de creditors se subhastava l'alqueria del Colomer que era d'Antoni Sabater (ARM AH 124, f. 120v a ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 39). El 8 de febrer de 1450, Jaume Sabater del Colomer feu donació a la seva filla Francesquina de la meitat dels béns mobles i immobles per col·locar-la en matrimoni amb Gabriel Estela de Sencelles (ARM Not. Francesc Esteve E-10, f. 7v a ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 39). Segurament aquest és l'inici del lligam que s'establirà entre les terres del Colomer i la família Estela i probablement també de la divisió entre el Colomer i Son Estela. Les terres del Colomer són a l'origen de les posteriors propietats de Son Estela, Son Arrufat i el Colomer.

EL COLOMER

Situat al nord-est del terme, entre Son Joan Arnau, terres dels Reial, Son Estela i terres dels Gelabert. El mes d'agost de 1556, per la franquesa de no pagar delme durant quinze anys per plantar noves vinyes, Miquel Estela denunciava haver-ne plantada una quarterada a Son Estela del Colomer (ARM RP 2.676 f. 93v-104 a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1996: 331). A partir de 1565, els estims de la vila de Sineu registren l'anomenada illa del Colomer, denominació que encapçala la relació de propietaris forans, les terres dels quals s'han de situar cap a l'extrem de ponent del terme de Sineu, a una zona atribuïble a l'actual terme de Llorito.

Després del 1565 es constata la divisió de l'antiga propietat del Colomer. El 1565, M. Stella Colomer tenia una possessió de 44 quarterades, valorada en 2.200 £, més 4 quarterades de vinya, valorades en 200 £, 4 botes i un cup, més bestiar de feina i 100 ovelles. També era propietari de la sort tinent amb Son Venrell, de Son Temorer, valorada en 75 £. L'any següent, Michell Stella Colomer mantenia les propietats, havent reduït la vinya a 3 quarterades, valorades en 170 £, i la guarda a 70 ovelles. L'any 1570, la guarda d'ovelles creix novament fins als 100 caps, a més de 12 truges. El 1577, la guarda era de 50 ovelles. El 1578, Michel stela del Colomer cases y terras de la sua possessió dita del Colomer en alou del Sr. fra domingo des bach, compres tres corterades de terra tinent a son Vanrell, fonch stimada tres milia lliures 3.000 £. El 1581, tan sols es registra Michel Stela del Colomer p possessió, amb el mateix valor. Igualment el 1582. L'any 1587, Miquel Stela capbrevà, davant el notari Joan Soler, la possessió del Colomer i declarà que procedia d'Antoni Sabater (ARM Prot. Bernat Reus, núm. 810, f. 116 a MUNAR, 1975: 28).

El 1601, Miquel Stela del Colomer tenia la possessió dita al colomer de 60 quarterades i cases, valorada en 3.000 £, més un cup de 100 somades i dues botes, una bona i l'altra petita, més bestiar de feina. Tot el patrimoni estava valorat en 3.326 £ (AMS Cadastre 1601 2/4, f. 66). El 3 de maig de 1602, es feia inventari dels béns de Miquel Estela del Colomer. Tenia la possessió i cases dita el Colomer, abans anomenada el Bosc, de 54 quarterades, en alou i directa senyoria de Joan Baptista Desbac, donzell, de pertinències de la cavalleria Gotthers. Coneixem la descripció dels mobles i robes de les cases; molí i celler, on hi havia 2 bótes congrenyades de 16 i 10 somades, un cup de 100 somades, 4 carretells, 2 bótes de mena buides; la cuina; diverses cambres; una ballesta, 6 gàbies de perdius, un mul, un rossí, 2 egües, una somera, etc. (ARM Not. Joan Torrents T-79, f. 286 a ROSSELLÓ VAQUER, 2002: 68-69). Els estims de 1607 documenten Bartomeu Stela del Colomer i la possessió del Colomer, valorada en 5.000 £ (AMS 1607 Cadastre, f.117). El cadastre de 1615 registra la possessió del Colomer valorada en 4.000 £ (AMS Cadastre 1615 1/7, f. 685v). El 1635, la possessió de Son Estela del Colomer tenia un valor de 4.000 £ (AMS Cadastre 1635, 2/8, f. 353v).

SON ARRUFAT

Per separat de l'antiga propietat del Colomer, el 1565, els estims de la vila de Sineu registren la propietat de Michel Stelle arrufat, de 13 quarterades, valorades en 500 £, més una vinya a Son Gener, valorada en 60 £, més bestiar de feina i 100 moltons. L'any 1566, el mateix propietari tenia 14 quarterades, valorades en 540 £, i la vinya amb la indicació franca per roters. Els anys 1570 i 1577 es mantenen les 14 quarterades i la vinya. El 1578, consten les cases i terres del rafal de Michel stela arruffat, en alou de fra Domingo Desbac, valorades en 800 £. El 1581, Michel Stela arruffat tenia casa i terres per valor de 800 £, més terra i vinya, valorada en 100 £. Igualment el 1582.

L'any 1601, Michel Stella del raphal, tenia la propietat valorada en 1.500 £ i dues quarterades de vinya valorades en 160 £ (AMS Cadastre 1601 2/4, f. 72v). És possible que Miquel Estela, en testament de l'any 1608, deixàs Son Arrufat al seu fill Joan (MUNAR, 1975: 29). La separació amb el Colomer es manté al llarg del segle XVII i el malnom Arrufat donarà lloc a un topònim que a hores d'ara ha estat substituït pel de Son Estela. És possible establir una coincidència entre Son Arrufat i el rafal de Son Estela, que sorgia el segle XVII d'una divisió de Son Estela i que es

documenta també amb la denominació de rafal de Son Arrufat (vegeu GEM, s.v. Estela, rafal de Son).

A principis del segle XVII, la documentació recull: La possessió dita son estela 20 quarterades (AMS 1607 Cadastre, 76v). Segons Gaspar Munar (1975: 28-29), a finals del segle XVI, Son Arrufat confrontava, d'una part, amb el camí de Sineu a Algaida; d'altra, amb terres dels hereus de Rafel Jaume; d'altra, amb terres de Joan Miquel Antic de Llorac, anomenades Son Busquets, i d'altra, amb terres de Miquel Reial i amb un carreró que va a les cases.

Al cadastre de 1615 hi apareix la possessió de Son Arrufat dels hereus de M. Estela, valorada en 3.000 £ (AMS Cadastre 1615, 1/7, f. 684v). El 1635, el rafal de Joan Estela de Son Arrufat estava valorat en 3.600 £ (AMS Cadastre 1635, 2/8, f. 361v). L'any 1650, es documenta explícitament la divisió de Son Arrufat:

a. Joan estela de Son Arrufat per la mitat de son lloch per aver donat la altra mitat a son jerma conforma donatio en poder de Antt. Estela not., per lo seu rafal, 1.500 £.

b. Mi. Estela de son a Rufat per la mitat de dit lloch com lo altre tinga Joan son jerma, 1.500 £ (AMS Trabuch i descàrrech 2/11, f. 468v).

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

-

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-05
ES COLOMER-SA VALL	

Descripció dels elements a protegir
A.Pous de greixina / síquies / albellons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P00	Son Joan Jaume d'en Pelea (pol. 1, par. 139)	Pou	s.d.	Coll quadrat de marès amb columnes.
P01	es Colomer (pol. 1, par. 191)	Pou	1,7 x 0,9m	Paredat el·líptic. Coll de pedra en verd amb columnes de marès. Lloses als ampitadors. Piqueta pedra per abocar aigua.
P02	Ca na sa Vall d'en Roca (pol. 1, par. 180)	Sínia	2,8 x 1,1m	Paredat el·líptic. Coll de paret seca amb ampitador de pedra a la part de llevant. Columnes de marès. Pica annexa de marès.
P03	Ca na sa Vall (pol. 1, par. 177)	Pou	1,4 x 1m	Paredat el·líptic. Coll quadrat amb columnes de marès i pica de marès annexa. Ampitadors de llosa de pedra.
P04	Ca ses Rectores (pol. 1, par. 174)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes i pica annexa. Codonyer.
P05	Ca na Poloni des Molí (pol. 1, par. 173)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes. Prunera.
P06	Ca na sa Vall d'en Roca (pol. 1, par. 180)	Pou	1,1 x 0,8m	Paredat el·líptic. Sense coll. Restes de les lloses de la mota.
P07	Can Cauvó/Can Morro (pol. 1, par. 195)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes. Pica? Codonyer.
P08	Ca na Martina. Joan Xulla (pol. 2, par. 245)	Pou	1,4 x 1,1 x 6m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Magraner.
P09	Ca na Martina (pol. 2, par. 240)	Pou	1,4 x 1 x 11,2m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes i pica annexa. Llosa plana al terra amb restes de ròssec.
P10	Son Estela d'en Toni Estela (pol. 2, par. 209)	Pou	1,7 x 1,1 x 6m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Pica annexa.
P11	Son Estela (pol. 2, par. 207)	Pou	1,5 x 1,2 x 7,3m	Paredat el·líptic. Coll de paret seca sense columnes (refet).
P12	Son Estela (pol. 2, par. 205)	Pou	1,5 x 1,2 x 8m	Paredat el·líptic. Coll de marès amb columnes. Ampitador de pedra. Pica de pedra annexa.

IAP-05

- POU DE GREIXINA
 PARCEL·LARI
 TORRENT
 ESCORRENTIA
 ALBELLÓ
 SÍQUIA

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-05
ES COLOMER-SA VALL	

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció
integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
ES COLOMER-SA VALL

IAP-05

Fotografies:

P09 Ca na Martina

P02 Sínia

P02 Sínia de Ca na sa Vall d'en Roca

P03 Ca na sa Vall

P04 Ca ses Rectores

P06 Ca na sa vall d'en Roca

P07 Can Morro

P08 Ca na Martina

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
ES COLOMER-SA VALL

IAP-05

Fotografies:

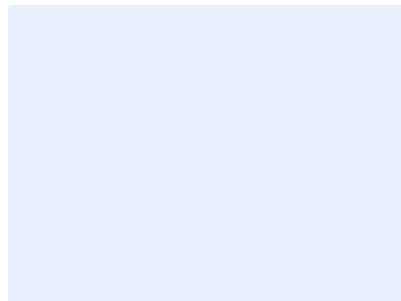
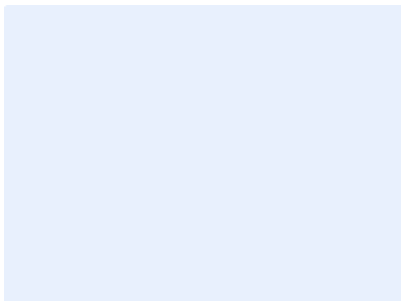
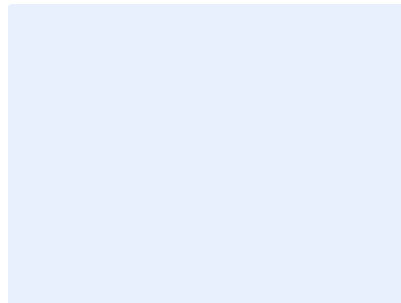
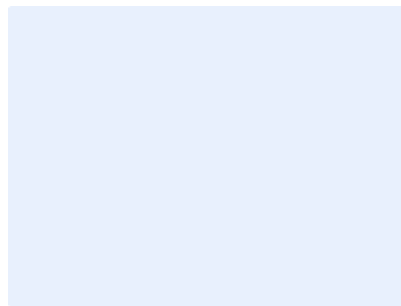
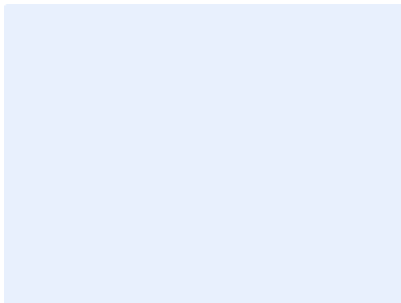
P09 Ca na Martina

P12 Son Estela

P10 Son Estela

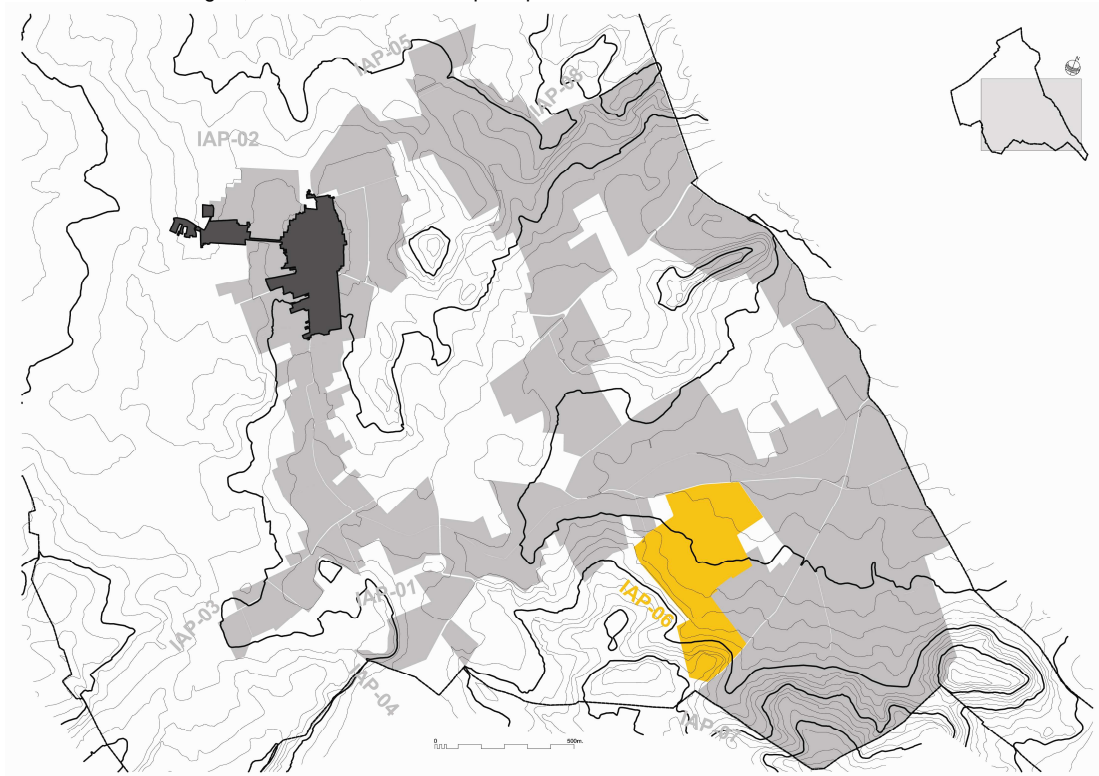

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-06

PAIXARÍ**Identificació espacial****Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral

Polígon 2

Parcel·les 421, 423-432 i
443**Titularitat**

Privada

Altres fitxes relacionades

CP-12 Cases de Paxarí

MV-01 Molí de Paxarí

Po-10 Pou de Paxarí

Ca-05 Camí vell de Montuiri

Ca-07 Camí de Paxarí o de Son Coix

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC**Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic**

IAP-06

PAIXARÍ**CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE****I. Condicionants físics**

L'espai de la conca de Paixarí està definit per l'antic camí de Montuiri o de ses Comes i els turons des pinar Rodó de Paixarí i Son Coix. Destaca sa Fontanella, indret on es recullen les aigües d'escorrentia dels turons immediats. La gestió dels recursos hídrics de l'indret s'han gestionat històricament mitjançant un sistema de captació amb el pou, de tradició pública, del camí de Son Coix i un possible pou d'aireig vinculats a l'hort de la possessió de Paixarí. Així mateix destaca la sinya situada enmig de la conca en el sementer de Can Jordi. Els excedents se canalitzen a través d'una siquia que arriba al torrent de Llorac a l'alçada de les veletes d'en Gorrea.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

El Rahal Alpaizari, de quatre joves, s'assignà a Arnau Reg de Lleida. S'ha identificat amb l'actual possessió de Paixarí, dins el terme de Llorito, situada entre Llorac, Son Mas, Son Real, sa Rota d'en Palem, ses Comes i Son Coix (vegeu RAMIS; ROSSELLÓ BORDOY, 2008: 134-136). A través de la toponímia s'ha vinculat l'actual possessió de Paixarí amb el rafal al-paizari (MUNAR, 1975: 20-21), Això no obstant, de la lectura del text, no es pot obviar que, contigus a l'apunt anterior, apareix també el rafal Alpinnilet al-paizari (núm. 30) i més endavant el rafal aben Sanx alpayzari (núm. 40). És a dir, tres topònims que contenen al-paizari. La triple opció ens obliga, per tant, a discernir quin dels tres rafals islàmics podria ser l'antecessor de l'actual Paixarí, situat a la part de llevant del terme municipal de Llorito, entre Son Mas, el puig de Reig, les Algorfes, Son Brondo, Son Munar i Llorac, en una de les planades més fèrtils de la contrada, regada pel torrent de Llorac.

Pocs anys després de la conquesta, hi ha les primeres referències als tres rafals citats que donen indicis per a la seva localització, alhora que permeten detectar algunes pervivències toponímiques. El 12 de gener de 1235, l'infant Pere de Portugal dóna en alou franc a Pere Ortís, cavaller, la meitat de l'alqueria Corbera i el rafal Abensanx de 4 joves. El 1241, dit Ortís ven dites terres a Arnau Pucuví per 810 sous malgoresos (ACM perg. Núm. 8.571). Tres anys més tard, el 31 de setembre de 1238, l'infant Pere dóna en alou franc a Pere Ortís el rafal Alquema que fou del sarraí Abincortig de 4 joves, terme de Sineu. Confronta amb el rafal Abinxan que també li ho va donar, alqueria Penela, alqueria de Bernat Sanç dita Abennaxer, alqueria d'Arnau Palau dita el Puig. Són a compliment de les 15 joves que li va donar en altra escriptura. Aquesta escriptura havia de fer-se l'1 d'agost de 1233 (ARM Capbreu Magnats núm. 1.145 f. 27v).

El 15 de febrer de 1241, Àries Yvanyes dóna durant quatre esplets a Martí Sanex (o Sanç) de Navarra dos rafals: Alcoma i Abenxanx, terme de Sixneu, amb 4 parells de bous, 3 relles i arades. Els fruits seran a la meitat. Dit Àries el primer any hi posarà la llavor necessària per sembrar (ARM ECR 342 f. 17v). L'any següent, el 15 de novembre de 1242, Guillem de Torrela, tutor de Saurina, filla d'Arnau Palau, per decret de Pere de Mallorca i del bisbe Ramon, ven a Àries Yvanyes cavaller, en alou franc, l'alqueria Bastida i el Puig, jurisdicció del bisbe de Mallorca. Més l'alqueria Pinela jurisdicció de l'infant, totes en el terme de Sineu. Més la meitat de l'alqueria Murtich en el mateix terme, amb cases, camps, arbres i terres. Preu 400 morabetins alfonsins (ARM Capbreu Magnats núm. 1.145 f. 29 a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1994: 59, 61 i 195).

Aquestes primeres referències permeten, encara que a tall d'hipòtesi, establir una seqüència cronològica que dóna les claus de la continuïtat territorial i toponímica. D'aquesta manera, en el cas del Rahal aben Sanx alpayzari, a través de la continuïtat de la propietat, inicialment assignada a P. de Palau, es podria relacionar amb la Bastida i el Puig (vegeu ROSSELLÓ VAQUER, 1985: 89-91). Per altra part, el rafal Alpinnilet al-paizari, a partir de l'evolució toponímica (Penela □ Pinela), podria identificar-se amb l'actual Pinyella, una partida de terra situada entre Son Sineu i sa Bastida dins el terme de Sant Joan. A partir de les primerenques referències documentals, encara ens atrevim a plantejar una altra possible continuïtat toponímica, en base al citat rafal Alquema, que fou del sarraí Abincortig de quatre joves, i que, el 1241 es documenta com a rafal Alcoma i que podria haver donat lloc al topònim actual de ses Comes de Paixarí, situat entre aquesta possessió, sa Rota d'en Palem, ses Algorfes i es pinar des Moro de la possessió de Son Brondo. Finalment, pel que fa al Rahal al-paizari, d'acord amb el que plantejà Gaspar Munar, a partir de l'assimilació fonètica i la pervivència del llinatge Reg del beneficiari en el topònim es Puig de Reig, el podríem identificar amb el topònim de l'actual possessió de Paixarí. En aquest cas, però, un cop acceptada l'evolució des del rafal al-paizari fins a Paixarí, la discussió s'ha de centrar en el fet que les terres actuals de la possessió coincideixin amb l'antic rafal. És probable que al-paizari donàs nom a un àmbit molt més gran ocupat per terres que s'estenien entre Llorac, Son Mas, es Colomer, Son Joan Arnau, el torrent de Son Fangos, el Puig de Reig, ses Algorfes, Son Brondo i Son Munar.

Tot i que les referències històriques durant el segle XIV i la primera meitat del XV són minses, sembla raonable, segons les dades a l'abast, definir quines són les propietats que d'alguna manera sorgeixen i evolucionen a partir del conjunt originari: en primer lloc, hem de considerar l'actual possessió de Paixarí, de la qual tenim referències documentals a partir de mitjan segle XV. Paixarí fa part d'aquest ampli conjunt de terres lloretanes vinculades a la nissaga dels Gelabert, encara que a partir de 1447 quedarà lligada a la família Reial. La vinculació primerenca a la família Reial de Sineu, així com la fragmentació de la propietat, des del segle XVI, entre distintes branques de la mateixa família dificulten la identificació precisa de les referències documentals i faciliten la confusió. Malgrat aquesta circumstància, que demana precaució, sabem que, entre d'altres, l'establiment posterior de les terres de Paixarí ha donat lloc a les possessions actuals de Son Real d'Alt, Son Real de Baix, Son Niell, Son Coix, ses Comes i la casa d'Avall, que identifiquem amb l'actual possessió.

Segons la GEM, Son Real de la Casa d'Avall, el 1563, pertanyia a Guillem Reial. Confrontava amb Son Reial de la Casa d'Amunt i el camí de Sineu a Montuiri, el de Sant Joan a Inca i el de Sineu a Llorito i a Algaida. Tenia cases i molí de sang. Era dedicada al conreu de cereals i lleguminoses. El bestiar de feina eren quatre egües, quatre mules i una somera. Hi havia aviram i una guarda de 95 ovelles. Segons els estims de 1565, Michel real fill de guillem,

posseïa 26 quarterades de terra de la possessió, valorades en 950 £, una quarterada de vinya (50 £), més 25 quarterades de Son Robí (275 £), més alberg, bestiar de feina i 100 moltons. L'any següent, Michel Real fill de Guillem tenia 26 quarterades de conradís valorades en 780 £, més una quarterada de vinya (40 £), més 25 quarterades a son robí (375 £), més l'alberg i bestiar de feina. L'any 1570, Michell Reyall, fill de Gllm. posseïa 26 quarterades de terra de conradís valorada en 780 £, més la vinya (30 £), més 25 quarterades de Son Robí (400 £), més l'alberg i bestiar de feina. El 1577, Michel Reyall posseïa 26 quarterades de conradís valorades en 1.040 £, la vinya (40 £), més les 26 quarterades a Son Rubí (400 £), l'alberg, cases a Sineu i bestiar de feina. El 1578, Michel Real tenia cases i corral en alou del Sr. Nicolau Rossinyol (70 £), cases i terres de la sua possessió dita son Rubí en dit alou (1.800 £), mitja quarterada de terra i vinya a Defla (40 £), la posada (80 £) i una altra quarterada de vinya (110 £).

El 1601, Miqll. Reyall de Gm. dela alcària, tenia Casa a la vila la posada una cambra la resta es den tº son germa, valorada en 50 £; més la possessió y casas ala possessió 18 cdas y moli en dita possessió y una cda vinya, tot valorat en 2.500 £; més al raphal dit son robí 20 cdas en son dos garrigas y pleta 800 £; més una cda. vinya an el vinyet (80 £); més bestiar de feina (AMS Cadastre 1601, f. 63).

A la primera meitat del segle XVII es constata la divisió de propietats entre Miquel Reial i el seu germà Antoni. Per una part, l'any 1615, Mi. real de la casa demunt [sic] tenia una possessió valorada en 7.000 lliures (AMS Estims 1615 1/7, f. 683v). El 1635, Guillem Reial de Miquel, continuador de Miquel Reial de Guillem, tenia possessió i posada a la vila de Sineu, valorada en 7.400 £, un molí, lo rafal de Son Rubí (1.000 £), més bestiar de feina, tot valorat en 9.020 £. Per altra part, els hereus d'Antoni Reial, identificables tant amb la denominació de Paixari com amb la de la Casa d'Avall, són els que marcarien la continuïtat fins a les terres del Paixari actual. L'any 1615, Antoni real de paxeri, tenia la possessió de paxeri [sic], amb molí, la possada devant lo espital (200 £), dues quarterades al Puig de Reig dit son ajonqueta (300 £), 3 quarterades a Son Galceran (500 £) i dos quartons al Puig de Reig (150 £) (AMS Estims 1615 1/7, f. 694v). L'any 1635, Joan Real, fill de Antt. de pexeri, tenia la possessió valorada en 4.300 £, un molí i dues quarterades de terra al Puig de Reig, valorades en 100 £ (AMS Cadastre 1635 2/8, f. 362v i 359v). L'any 1650, Joan real de paxari de Antt. tenia la possessió (4.000 £), mobles, molí i bestiar de feina. Segons la documentació: Al janer 1655 se ha rellevat de dita la mitat de dita Po. per tanir la Antt. son fill (AMS Trabuc i descàrrec 1650, 2/11, f. 467v). El 1675, Antoni Reial de Paxeri de la Casa de Vall tenia la possessió (2.000 £), altres cases en Sineu dites la posada (250 £), més molí, 3 botes congrenyades i bestiar de feina (AMS Estims i trabuc 1675 2/13, f. 567v).

L'any 1684, Joan Reyall de paxari de la casa de vall era propietari de la possessió, cases i pati per valor de 3.100 £, més 19 quarterades a Son Brondo, dites les Rotes, valorades en 600 £. Així mateix, Anna Fiol, muller de Jo. Reyall de pexeri, tenia 6 quarterades de terra a Son Coix, valorades en 165 £ (AMS 1684, f. 473v). Pel lligam amb els Fiol, malgrat totes les denominacions històriques puguin semblar confuses, la línia de propietat ha derivat a les terres de l'actual possessió de Paixari, en mans dels Fiol fins a la segona meitat del segle XX. El 1759, Paixari d'Avall era propietat dels Fiol; el 1818 tenia 20 quarterades de sementers, una quarterada de vinya, tretze quarterades de rotes, tres quarterades d'alzinar i sis quarterades de pinar.

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

Més enllà però de la caracterització d'un paisatge que adquireix la seva fesomia essencial al llarg de l'edat moderna, ens trobam davant una realitat canviant i en constant evolució. Al llarg del segle XX i, de manera especial durant els últims cinquanta anys, la transformació paisatgística s'ha accelerat per causes de tots conegudes. Davant aquest fet, s'ha reaccionat amb la generació de discursos sobre la memòria del paisatge i el paisatge com a element configurador de la identitat. Simultàniament s'ha obert el ventall de valors que som capaços de reconèixer en un paisatge i, al costat dels estètics i productius, hi arremblem els ecològics, els històrics, els associats als usos socials, els religiosos i espirituals, els simbòlics, etc. Transgredim, per tant, de forma neta la frontera de la tangibilitat. Aquesta visió global, menys particularista, requereix però d'una doble anàlisi: per una part, el coneixement micro del territori —a escala 1:1— i, per altra, la dimensió ecològica, econòmica, històrica, antropològica, etc. que només es pot obtenir a través de la recerca. És en aquest entorn, on s'ha de situar el paper dels catàlegs municipals i la seva necessària evolució com a instruments actius en l'ordenació territorial.

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

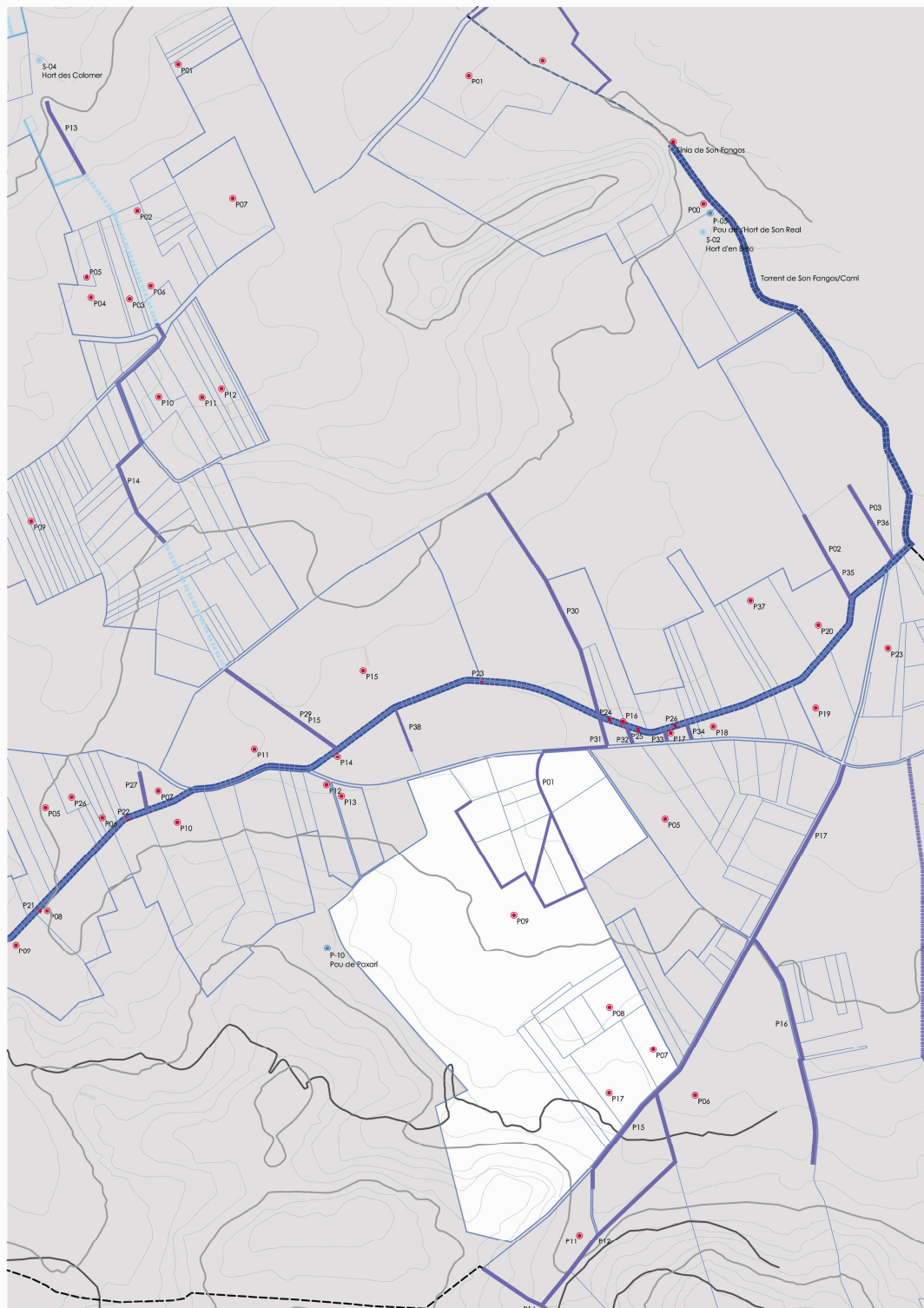
VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-06
PAIXARÍ	

Descripció dels elements a protegir
A.Pous de greixina / síquies / albellons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P09	Paixarí (pol. 2, par. 443)	Sínia	1,9 x 3,5 x 11m	Paredada. Coll de pedra en verd sense columnes. Té una pica d'obra a cada costat llarg.
P01	Son Lluc d'en Joan de sa Rota (pol. 2, par. 421, 423, 430-432 i 648)	Síquia		
P07	Paixarí. Can Rotger (pol. 2, par. 438)	Pou	1,1 x 0,7 x 8,7m	Parefat. Coll de marès amb columnes.
P08	Paixarí de Can Martí Marron (pol. 2, par. 437)	Pou	1m Ø x 16m	Paredat circular de mitjans de per llarg. Coll de mares sense columnes. Té una pica de marès.
P17	Paixarí de Can Rotger (pol. 2, par. 439)	Pou	1 x 0,9 x 10,7m	Paredat amb coll de marès i columnes.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-06

PAIXARÍ

- POU DE GREIXINA
- PARCEL·LARI
- TORRENT
- ESCORRENTIA
- ALBELLO
- SÍQUIA

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	
PAIXARÍ	

IAP-06

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció

integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-06

PAIXARÍ

Fotografies:

P09 Sínia de Paxarí

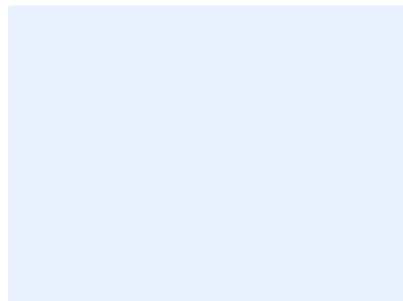
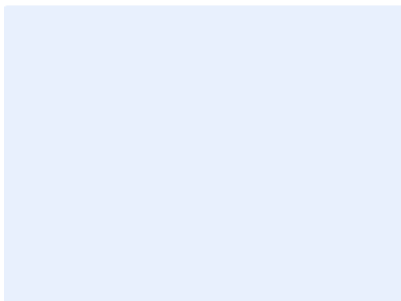
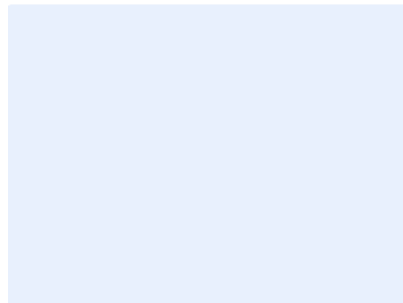
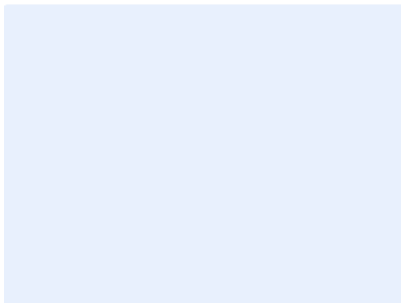
P09 Sínia de Paxarí

P09 Sínia de Paxarí

P07 Can Rotger

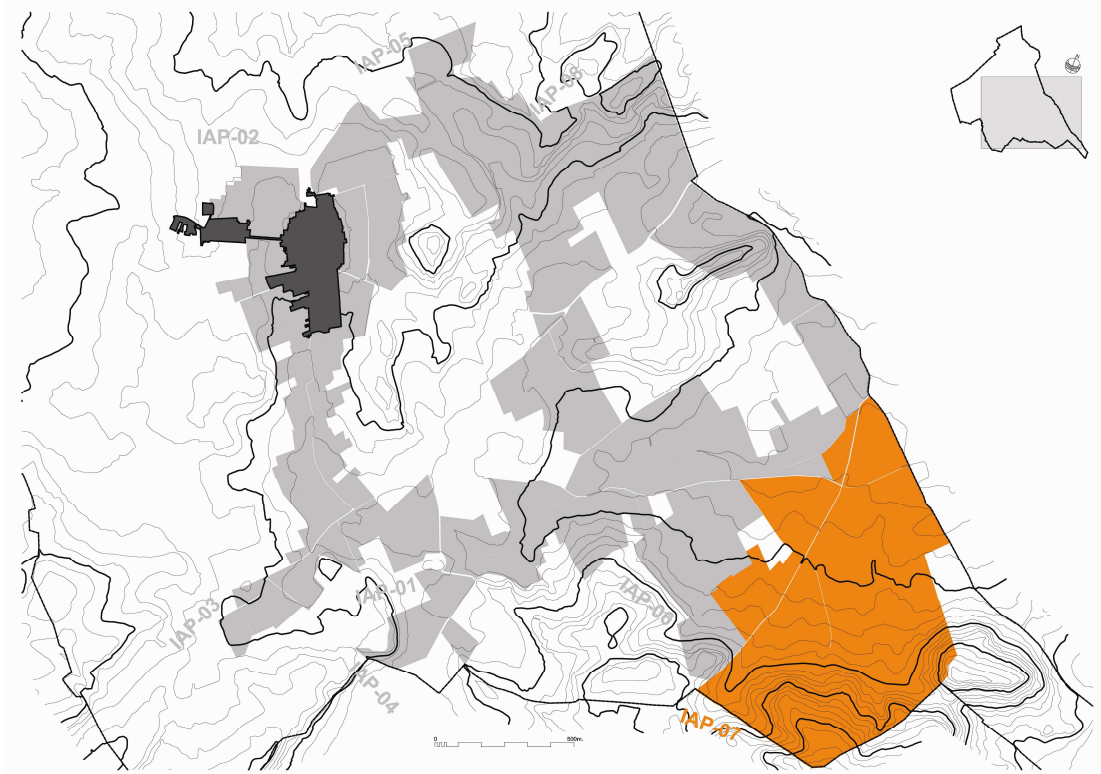

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA

IAP-07

Identificació espacial**Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral**Polígon 2**

Parcel·les 48-63, 287-302,
381-396, 399-400, 403-408,
411, 412, 415-417, 433-442,
494-501, 629, 630, 633, 634
i 648

Titularitat

Privada

Altres fitxes relacionades

CP-10 Cases de Can Riera
CP-11 Cases de sa Rota d'en Palem
Po-11 Font d'en Pere
Ca-04 Camí vell d'Ariany
Ca-05 Camí vell de Montuiri

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA

IAP-07

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE**I. Condicionants físics**

Aquesta conca està conformada per les propietats de Son Niell, Can Riera, sa Rota d'en Palem i ses Comes. Aquestes terres estan al peu del puig de Reig, del puig de Son Virgo i del puig de ses Algorfes, entre els termes de Sineu i el de Sant Joan. A la zona de captació un entramat de siques recull les aigües d'escorrentia i l'excedent de surgències com la font d'en Pere. La siqueta principal de canalització segueix el camí de sa Rota d'en Palem i un tram del camí vell de Montuiri per apropar-se al torrent de Llorac. Així mateix, hi ha alguns indrets (Can Marqués i Can Simonet) on s'aprofita el freàtic d'impregnació mitjançant pous de greixina.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

El Rahal aben Sanx alpayzari, de quatre jovades, correspongué a Pere de Palau. És possible que tenguí alguna relació amb el Rahal Aben Sanx (núm. 98), que podria ser, fins i tot, una reiteració documental de la mateixa propietat, repetida per deixar constància del doble domini.

El 12 de gener de 1235, l'infant Pere dona en alou franc a Pere Ortis, cavaller, la meitat de l'alqueria Corbera, terme de Sixneu, de set jovades, i el rafal Abensanx, de quatre jovades, més altres quatre jovades que tot són quinze jovades. El 31 de setembre de 1238, l'infant Pere de Portugal dona en alou franc a Pere Ortis el rafal Alquema, que fou del sarraí Abincortig, de quatre jovades, terme de Sineu. Confronta amb el rafal Abinxan que també li ho va donar, l'alqueria Penela (núm. 30), l'alqueria de Bernat Sanç dita Abennaxer i alqueria d'Arnau Palau dita el Puig (núm. 31). Són a compliment de les 15 jovades que li va donar en altra escriptura (ARM Capbreu Magnats núm. 1.145, f. 26v i 27v, a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1994: 59).

El 1241, el precitat Pere Ortis venia les terres a Arnau Pucuví per 810 sous malgoresos (ACM perg. núm. 8571). El 15 de febrer de 1241, Àries Yvanyes dona durant quatre esplets a Martí Sanx (o Sanç) de Navarra dos rafals: Alcoma i Abenxanx, terme de Sixneu, amb quatre parells de bous, tres relles i arades; els fruits seran a la meitat; dit Àries el primer any hi posarà la llavor necessària per sembrar (ARM ECR 342 f. 17v, a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1994: 61). El 6 de maig de 1242, Martí Sanx o Sanxo de Navarra deu a Àries Yvanyes 235 quarteres d'ordi i 20 de blat de l'alqueria de Sixneu que fou de Pere Urtis, i són de l'esplet que li va vendre (ARM ECR 341 f. 74, a MULET, ROSSELLÓ, SALOM, 1994: 238).

Segons aquests documents, el Rahal aben Sanx alpayzari, si s'accepta la correspondència amb el rafal Abensanx i amb el rafal Abinxan, confrontava amb el rafal Alquema. Tot retornant a la referència de l'any 1241, sobre la compra de terres per part d'Arnau Pocoví, cap al 1511, Miquel Munar, donzell, era titular d'una propietat procedent del "rafal de Pocoví y un campo de Antich" (QUADRADO, [1881] 1986: 314). Cap al 1562, Miquel Munar, «del Pujol», de San Juan de Sineu, posseïa gairebé 40 quarterades de terra «de pertinentiis possessionis dicte Paxerí, in loco dicto Puig de Reig, parochie de Sineu, et dictes quadraginta quarteriatis terre teneri sub allodio predicti beneficii per dictum Cardils possessi et teneri ad sextum de laudimio et ad quartam partem omnium fructuum et expletorum dicte terre solvendum predicto beneficiato, qua quadraginta quarteriatis affrontantur ex una parte cum itinere de Ariany et ex alia parte cum itinere quo itur ad villas seu parochias de Muntuyri et Porreras, et ex alia parte cum possessione Gabrielis Reyas, dicti Paxerí, et ex alia parte cum possessione Rdi. Iacobi Julià, presbiteri, et ex alia parte cum possessione honorabilis Mathie Esteve, dicta las Algorfas, et ex alia cum possessione Petri Florit...» (PÉREZ MARTÍNEZ, 1963: I, 90 § 160). Així mateix, el 1562, Jaume Mas de Sineu, posseïa gairebé 10 quarterades de terra "affrontari ex duabus partibus cum honore Michaelis Munar et ex alia parte cum honore seu rafallo Antonii Florit, et ex alia parte cum honore heredum Mathie Esteve dicto las Algorfas." (PÉREZ MARTÍNEZ, 1963: I, 90 § 160).

El rafal de na Pocoví, de Miquel Munar, apareix en els estims de Sineu de 1565: lo refal de ne pocoví qui es den munar, 30 quarterades, 750 £ (AMS 1/26 Determinacions, f. 70v). L'any 1569 hi consta: Po. per lo rafall dit dene pocui y terre de lorag, 600 £ (AMS 2/1 Taxacions, f. 53v). El 1578, Michel munar del pujol habitador en St. Joan de Sineu, per vint y quatre quarterades de terra te en Sineu, set centes lliures (AMS Estims 1578, f. 102v). Als estims universals de 1581 de Sant Joan: Michel Munar del Pujol p. poss^o dita son pujol MjD; Mes p. 24 qds. terra a Sineu DCC (ARM D1276, f. 510). El 1601, Miquel Munar del puyoll tenia al raphal 34 [sic] quarterades de terra (1.500 £) més junt ala possessio una bena de terra de 2 quarterades (80 £) (Mun Cadastre 1601 2/4, f. 64v).

En paral·lel a la documentació del segle XVI, referida a Miquel Munar, el 31 d'agost de 1564, Mateu Miralles, prevere, sacra theologia professor, satisfia un cens, a pagar dia 3 d'abril, de 14 lliures per la possessió La Almudaina (Montuiri), que confrontava amb les possessions d'En Pucuví, del magnífic Brondo, de Tagamanent i amb camí real que va de Sant Joan a Sineu (PÉREZ MARTÍNEZ, 1963: I 132).

Tot seguint aquesta documentació és possible vincular el rafal de na Pocoví amb els Munar del Pujol, en el límit amb el terme de Sant Joan, situat entre Llorac, Paixarí, les Algorfes, Son Brondo i l'Almudaina. Quant a la seva localització, el 22 d'octubre de 1838, Antoni Marià Aguiló era el propietari de la finca anomenada el Rafal de Son Munar que confrontava amb el camí real d'Ariany a Palma (AMS Correspondència 1830-1840 2/1). A la primera meitat del segle XX, Miquel Forteza Pinya, hereu dels Aguiló, esmenta l'anomenat rafal de Son Munar, que identifica amb la Rota [d'en Palem] dins el terme de Llorito, entre el puig de Reig i Paixarí (FORTEZA, 1998: II, 110).

Per altra part, respecte a la toponímia repartimental, en la mesura que existeixi una relació entre les tres unitats territorials que tenen com a denominador comú el mot Alpaizari (núm. 29, 30 i 40), seria possible especular sobre la continuïtat territorial de les terres situades entre l'actual possessió de Son Munar, Paixarí, el puig de Reig, Pinyella i sa Bastida. L'àmbit d'Alpaizari se situaria, hipotèticament, de nord a sud, des del torrent de Llorac fins al puig de sa Bastida i, de llevant a ponent, des del puig de Reig fins al puig de ses Algorfes i el Pujol de Son Munar.

Les terres de Son Niell se situen a llebeig del puig de Son Virgo, entre les Algorfes, Can Riera i can Marqués. El 1565, Jaume Niell posseïa 38 quarterades de terra (840 £), una vinya i camp (20 £); els anys 1566 i 1570, Jaume Niell mantenia les propietats. El 1578, Jaume Niell, major, tenia el rafal de 30 quarterades dit lo rafal den Bapta. en alou del convent de Santa Clara, valorat en 1.600 £. El 1581, Jaume Niell major tenia el rafal, valorat en 1.600 £, més 9 quarterades de terra a les Algorfes comprades de la possessió de Macià Steua i dues sorts valorades en 860

£. El 1582, Jaume Niell, major, tenia un patrimoni valorat en 2.460 £. L'any 1601, Jaume Niell major, tenia cases i corral [a Sineu] (50 £); més al raphal dit son niell, cases i 32 quarterades, comprés una quarterada de vinya i un molí (1.400 £), més dos quartons de vinya nova en el Vinyet (50 £), més 23 quarterades amb una quarterada de vinya a Son Florit (1.000 £) (AMS Cadastre 1601 2/4, f. 65v).

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

Més enllà però de la caracterització d'un paisatge que adquireix la seva fesomia essencial al llarg de l'edat moderna, ens trobam davant una realitat canviant i en constant evolució. Al llarg del segle XX i, de manera especial durant els últims cinquanta anys, la transformació paisatgística s'ha accelerat per causes de tots conegudes. Davant aquest fet, s'ha reaccionat amb la generació de discursos sobre la memòria del paisatge i el paisatge com a element configurador de la identitat. Simultàniament s'ha obert el ventall de valors què som capaços de reconèixer en un paisatge i, al costat dels estètics i productius, hi arremblem els ecològics, els històrics, els associats als usos socials, els religiosos i espirituals, els simbòlics, etc. Transgredim, per tant, de forma neta la frontera de la tangibilitat. Aquesta visió global, menys particularista, requereix però d'una doble anàlisi: per una part, el coneixement micro del territori –a escala 1:1– i, per altra, la dimensió ecològica, econòmica, històrica, antropològica, etc. que només es pot obtenir a través de la recerca. És en aquest entorn, on s'ha de situar el paper dels catàlegs municipals i la seva necessària evolució com a instruments actius en l'ordenació territorial.

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

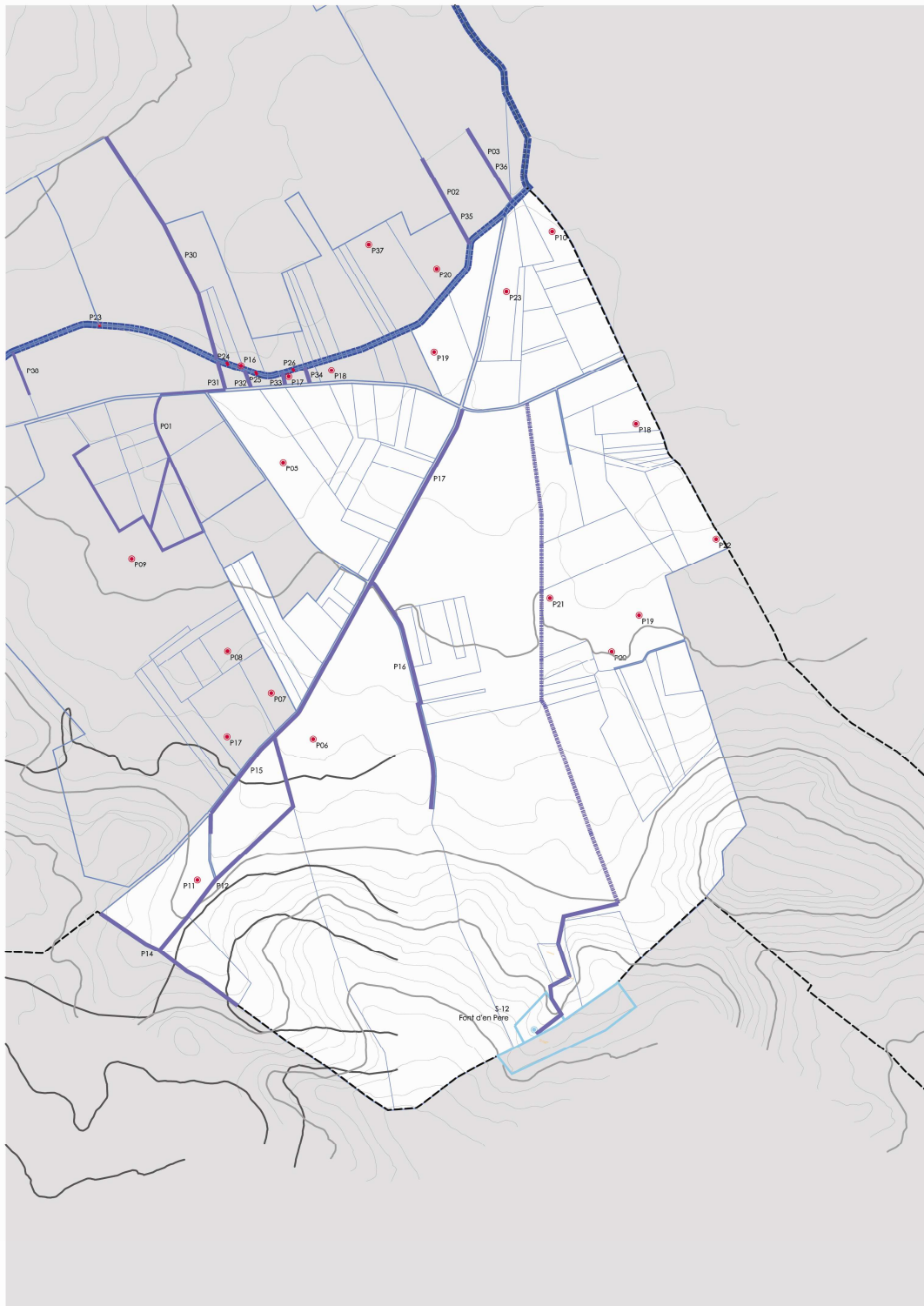
VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-07
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA	

Descripció dels elements a protegir
A.Pous de greixina / síquies / albellons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P05	Paxarí (pol. 2, par. 648)	Pou	1,3m Ø x 11m	Paredat circular. Amb coll de pedra en verd sobre lloses de pedra. Columnes de marès.
P06	sa Rota d'en Palem (pol. 2, par. 396)	Pou	1m Ø x 9m	Paredat circular. Coll de pedra en verd i llosa de pedra d'una sola peça sobre. Columnes de marès.
P10	Son Niell d'en Miquel Florit (pol. 2, par. 54)	Pou	0,7 x 1,1 x 3,5m	Paredat rectangular. Sense coll.
P11	ses Comes de n'Antoni Fred (pol. 2, par. 442)	Pou	0,8 x 0,9 x 8,5m	Paredat amb coll de marès i columnes.
P12	ses Comes de Can Fred (pol. 2, par. 442, 629 i 630)	Pont i síquia	0,5 x 0,9 x 6,5m	Pont de lloses i paret a cada costat.
P18	Can Simonet (pol. 2, par. 228)	Pou	0,9 x 0,8 x 10m	Paredat amb coll de pedres en verd. Ampit de pedra a cada costat i amb una fillola de pedra sobre. Columnes de marès amb volta. Un nispren.
P19	Can Miquel Marquesí (pol. 2, par. 302)	Pou	1,4 x 1 x 18m	Paredat amb coll de marès amb columnes amb volta. Té una pica de marès annexa.
P20	Can Miquel Marquesí (pol. 2, par. 302)	Pou	0,9 x 1 x 8m	Paredat amb coll de marès i columnes.
P21	Can Miquel Marquesí (pol. 2, par. 302)	Pou	1,4 x 0,8 x 8m	Paredat amb coll de marès i columnes.
P22	Can Tomeu Marquesí (pol. 2, par. 296)	Pou	1,2 x 0,9 x 14m	Paredat amb coll de marès i columnes amb volta coronades amb 3 teules.
P23	Son Niell de Can Pep Segall (pol. 2, par. 51)	Pou	1,2 x 0,8 x 9,3m	Paredat i coll de pedra en verd sobre cintell de lloses amb columnes de marès. Té dues piques d'obra.
P14	ses Comes den Toni Fred (pol. 2, par. 442)	Síquia		Ran del començament del camí de ses Comes de Can Fred i del camí Vell DE Montuiri
P15	sa Rota d'en Palem (pol. 2, par. 396)	Síquia		Ran del camí Vell de Montuiri

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA

IAP-07

- POU DE GREIXINA
- PARCEL·LARI
- TORRENT
- ESCORRENTIA
- ALBELLO
- SÍQUIA

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-07
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA	

Protecció i directrius d'intervenció**Qualificació urbanística actual**

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció

integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA

IAP-07

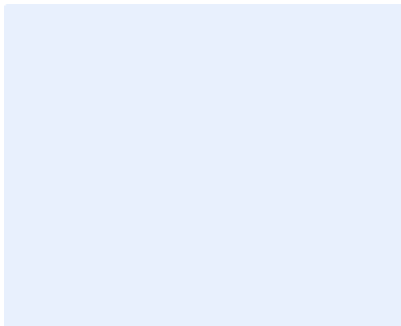
Fotografies:

P12 Pont de la síquia Comes de Can Fred

P11 Ses Comes d'en Toni Fred

P22 Tomeu Marquesí

P10 Son Niell d'en Miquel Florit

P19 Miquel Marquesí

P21 Miquel Marquesí

P22 Tomeu Marquesí

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SA ROTA D'EN PALEM-CAN RIERA

IAP-07

Fotografies:

P12

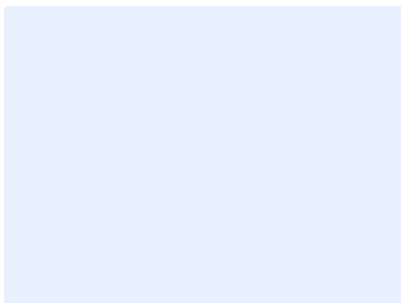
P12

P06 sa Rota d'en Palem

P18 Can Simonet

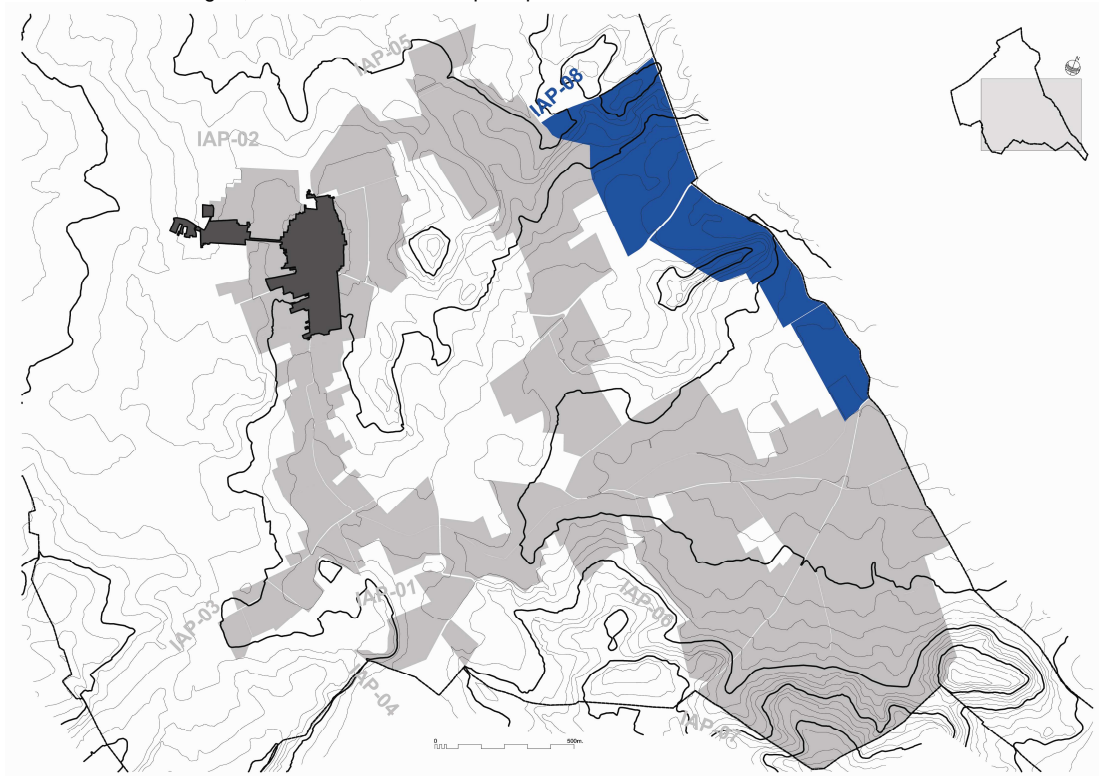
P10 Son Niell d'en Miquel Florit

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON JOAN ARNAU-SON FANGOS

IAP-08

Identificació espacial**Localització**

Forma part del sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorit i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

Identificació cadastral

Polígon 1
Parcel·les 166

Polígon 2
Parcel·les 1, 2, 7, 9, 44, 45,
47 i 642

Titularitat

Privada

Altres fitxes relacionades

S-02 Hort d'en Belo
S-11 Sinya del Camp Vanrell. Son Joan Arnau
Po-05 Pou de s'Hort de Son Real
Ca-03 Camí de Son Fangos, Camí del Rei o Camí vell de Son Real
CP-08 Cases de Son Real de Baix

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-08
SON JOAN ARNAU-SON FANGOS	

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE**I. Condicionants físics**

Des del punt de vista territorial aquesta conca se situa entre els termes municipals de Llorito i de Sineu. L'àrea inicial de captació se concentra entre les terres des Colomer (ses timbes), Son Joan Arnau (serral des Corbs, clot d'en Petot, camp Vanrell) i els turons de Son Baró. Els excedents hídrics se canalitzen a través d'un entramat de síquies a la part de migjorn de la carretera de Sineu a Llorito (Ma 3130) que a l'alçada de Son Fangos se canalitzen a través del torrent del mateix nom. Aquest torrent, entre Son Fangos i Son Real d'Alt i l'hort d'en Belo arriba al camí vell de Santa Margalida i transcorre per Son Real de Baix fins arribar al torrent de Llorac per dins el camí vell de Sant Joan a Sineu.

La captació de l'aigua en aquesta conca s'ha resolt mitjançant un conjunt de sínies: la del camp Vanrell de Son Joan Arnau, les dues de Son Fangos, la de s'hort d'en Belo a més del pou públic dets Horts, situat en un eixamplament del torrent. Així mateix, el freàtic d'impregnació ha permès l'existència d'alguns pous de grexina.

II. Cobertes del sòl

-

III. La dimensió històrica

Des del punt de vista històric, i de forma complementària al que s'explica a la fitxa corresponent a la possessió (CP-05), Son Joan Arnau està situat al nord-est del terme de Llorito, i confronta amb Son Marron, Binitaref, Son Baró de Sineu, el Colomer, Son Pere i Son Joan Jaume. Té part de les terres dins el terme de Sineu. Joan Arnau, ciutadà, tenia una possessió a Sineu el 26 de març de 1489 (Rosselló Vaquer, 2002: 44-45). A principis del segle XVI, el 14 de gener de 1513 es pronunciava una sentència contra Joan, esclau de Joan Arnau de Sineu (Rosselló Vaquer, 2002: 46-48).

L'any 1569, Mn. Joan Arnau tenia la possessió, valorada en 4.000 £, més les egües, muls, ases, bous i 200 ovelles. El 1578, Joan Arnau, a més de la possessió, disposava de posada a Sineu: M^o Joan arnau cases y posada en alou propi doscentes Liures. Dit mossen arnau possessio dita son Joan Arnau y alou propi de aquella, nou milia liures. També tenia un quartó de terra i tres quartons de vinya, valorats en 95 £. Les mateixes propietats es repetien l'any 1581. L'any següent, el patrimoni de mossèn Joan Arnau era el de més valor de la contrada amb 17.709 £, 15s.

El 1601, les propietats de mossèn Joan Arnau eren les cases i possessió dita Son Joan Arnau, amb una extensió de 120 quarterades, valorades en 10.000 £. També disposava de cases a la vila de Sineu, valorades en 161 £. El bestiar que hi havia a la possessió eren dos cavalls i quatre egües, quatre mules i un carro, quatre someres, quatre bous i tres vaques i una guarda de tres-centes ovelles entre les quals hi havia 80 anyelles; dos cups i 16 botes evidencien la importància de la vinya. En conjunt, el patrimoni estava valorat en 11.129 £ (AMS Cadastre 1601, 2/4, f. 66v).

Per altra part, les actuals possessions de Son Real d'Alt (CP-07) i de Son Real de Baix (CP-08) tenen l'origen en les terres de la família Real que es divideixen en el segle XVI:

A. Joan Reial de la casa d'Amunt (Son Real d'Alt ?)

Una primera seqüència dels Reial estaria representada per Joan Real, major, possible fill de Joanot Reial i nét de Guillem, que el 1565 seria el titular de dues unitats patrimonials: una procedent de Paixarí (A1) i una altra que havia adquirit i que confrontava amb terres de Paixarí, inclosa dins la cavalleria de Guatners (A2). Si aquestes referències són correctes la relació amb Guatners indicaria la situació a la part de tramuntana de les terres de Paixarí que actualment podrien assimilar-se a terres de Son Reial d'Alt.

A1.- L'herència familiar de Joanot Reial confrontava (1544) amb el camí d'Ariany a la Ciutat; amb el rafal de Gabriel Reial de Paixarí, que antigament fou de Miquel Reial; amb un rafal qui fonch de perera lo qual yo he adquirit per títol de compre; amb la possessió de Guillem Reyall; amb el rafal de Miquel Stela i amb la possessió de Pere Joan Mas, per lo mix dela qual possessió passa un camí reyal per lo qual se va de la vila de Sineu ala vila de Montuyri. Segons la GEM, la propietat de l'honor Joanot Reial s'hauria d'identificar amb Son Real de la Casa d'Amunt.

L'any 1565, Johan real mejor posseia un alberg, 30 quarterades de terra valorades en 600 £; més set quarterades de sa muller i tres de rota de la garriga de Pexari, una quarterada de pinar i una vinya d'una quarterada, més 100 moltons i bestiar de feina. L'any següent, Joan Real fill de Joan, tenia 40 quarterades de terra i lo pinar, per valor de 800 £, més la vinya i la casa. El 1570, Jo. Reyall, fill de Jo., posseïa 40 quarterades de conradís estimades en 600 £, més la vinya, l'alberg i bestiar de feina. L'any 1577, Johan Real, fill de Jo, mantenia la propietat de les 40 quarterades, valorades en 600 £, la vinya, valorada en 50 £, l'alberg, bestiar de feina i 40 ovelles. Sense que consti l'extensió, els estims de 1578 registren Joan real, fill de Joan de paxarí amb cases y terras del seu rafal en alou del sr. Lorongo Sureda, 1.700 £ i una quarterada i mitja de vinya (150 £). L'any 1581, Joan Reial, fill de Joanot, tenia casa i rafal, per valor de 1.500 £, més terra i vinya, valorades en 200 £. L'any següent, Joan Real, fill de Joanot tenia un patrimoni valorat en 2.000 £. El 1601, encapçalant la llista de forans, compareix barth. Reyall de paxerí, amb la possessio dita paxari 37 cdas. y las casas de dita possessio, valorades en 1.700 £ (AMS Cadastre 1601 2/4, f. 63).

A2.- Segons l'inventari de 19 de gener de 1544, la propietat de Joanot Reial, fill de Joanot, estava sota alou del magnífic Tomàs Desbac; per tant, seria vinculable així mateix a la cavalleria de Guatners. Segons aquest inventari, Joanot Reial, a més de l'herència familiar (A1), havia incrementat el seu patrimoni per l'adquisició del rafal que fou de Perera.

En relació a les terres de Guatners, l'any 1565, Johan real fill de Joan posseïa les cases de Gotnes, la vinya de Gotnes i 26 quarterades de terra de gonnes valorades en 780 £, més 70 moltons i bestiar de feina. El 1566, Joan Real menor, tenia un alberg, la vinya de gonnes (70 £), més 26 quarterades de conradís de la terra de gonnes (750 £) i bestiar de feina.

Després del 1566, aquestes propietats és possible que fossin objecte d'una agrupació amb altres terres procedents dels Reial, que a la vegada eren igualment subdividides. Aquesta circumstància s'explicaria a través de les peces que tenia l'any 1565, Johan real, major: 40 quarterades de terra de la possessió valorades en 1.400 £, més una vinya (30 £), més sis quarterades de son temorer, més la teulera, una casa a Sineu amb dues botes i cup esgavellat, més lo alberch dele alcaria, més bestiar de feina i 120 moltons. L'any següent, Gll. Real tenia 40 quarterades de conradís de la seva possessió valorades en 1.400 £, més Son Temorer (150 £), la Teulera, més l'alberg, més la casa de la vila amb dues botes i cup i bestiar de feina.

Aquestes terres, juntament amb les de Gotnes eren objecte de subdivisió entre Joan Reial, per una part, i Pere Reial, per l'altra.

Joan Rey al

L'any 1570, Jo Rey al y son fill Jo. tenien 40 quarterades de conradís (1.400 £), més una vinya (80 £), més 5 quarterades a Son Temorer, més la Teulera, més l'alberg, més la casa de Sineu, més bestiar vacú i bestiar de feina. A aquestes propietats s'hi afegien 26 quarterades de terra de son Busquet, valorades en 700 £. La referència a Son Busquet fa possible relacionar aquesta branca amb la cavalleria de Guatners i amb la posterior adopció del malnom Busquets. Una possible continuació la tendriem, l'any 1581, a través de Joan Real, fill de Joan de paxarí, que tenia casa i rafal, per valor de 1.700 £, més una vinya valorada en 150 £. L'any 1582, Joan Real, fill de joan de paxari tenia un patrimoni valorat en 2.350 £. El cadastre de 1601 registra Joan real de gotnes, Per terres y visindat pagara 6 d (AMS Cadastre 1601, f. 72). El 2 de juliol de 1606, fou fet l'inventari i repertori de béns de Joan Reial de Paxerí que tenia unes cases velles ruïnoses i la possessió Paxerí de Casa d'Amunt, de 30 quarterades (ARM Not. Joan Torrents T-79, f. 541 a Rosselló Vaquer, 2002: 69). El 1606, segons la GEM, Paixarí de la Casa d'Amunt, pertanyia a l'honor Joan Reial, i tenia 39 quarterades.

Pere Rey al

L'any 1577, Jo Rey al, ma. y son fill Pere, eren titulars de 40 quarterades de conradís (1.400 £), vinya (20 £), 5 quarterades a Son Temorer, la Teulera, un alberg i una casa a Sineu i bestiar de feina. Segons els estims de 1578, Pere Reial posseïa cases a la vila en alou reial (250 £), més cases y terras de la sua possessio en alou del sr. fra. domingo desbach, valorades en 2.000 £, més una quarterada de terra (130 £). El 1581, Pere Real tenia casa a Sineu (250 £), la seva possessió (2.000 £) i una quarterada de terra i vinya (130 £). L'any següent tenia un patrimoni per valor de 2.632 £. El 1601, Pere real disposava de cases y p^a y terres de gotnes (3.000 £); més cases y celler (260 £) (AMS Cadastre 1601, f. 72).

B. Gabriel Reial (Son Real de Baix ?)

Una segona seqüència dels Reial continuaria la propietat de Gabriel Reial i, tot i que la documentació fa referència al topònim de Paixarí, cal pensar que és la peça situada més a l'est i que abastaria les terres de l'actual Son Reial de Baix. La possessió de Gabriel Rey al dita Paxerí, el 1562 confrontava amb terres de Miquel Munar situades prop del Puig de Reig (Ginard; Ramis, 2009: 266).

Gabriel Real, m^a o son fill Johan, el 1565, tenien l'alberg, 35 quarterades de terra valorades en 1.000 £, una quarterada de vinya, cent moltons i bestiar de feina. L'any següent, 1566, Joan Real, fill de Gabriell, tenia 40 quarterades de terra valorades en 1.000 £, més la vinya valorada en 40 £, més casa i bestiar de feina. El 1570, Jo. Rey al, fill de Ga., tenia 40 quarterades de conradís valorades en 800 £, una vinya valorada en 40 £, l'alberg i el bestiar de feina. El 1577, Johan Real, fill de Gll., posseïa 40 quarterades de conradís (1.000 £), una vinya (40 £), l'alberg i bestiar de feina. L'any 1578, Joan Real, fill de Gabriel de pasari, tenia cases i terres del seu rafal en alou dels hereus de Joan Real quondam, per valor de 2.000 £, més dues quarterades de terra, més una quarterada i mitja de vinya, més una quarterada de terra a son ajonqueta, de 80, 150 i 40 £ respectivament. El 1581, Joan Real, fill de Gabriel de paxarí, tenia el rafal valorat en 2.000 £, més dues quarterades de terra, més una vinya, més terra a Sona Joquera, de 80, 150 i 200 £ respectivament. El 1582, Joan Real, fill de Gll. de paxari, tenia un patrimoni valorat en 2.141 £. L'any 1601, Joan reyall de paxerí era propietari de Casas a la vila davant lo hospital, valorades en 200 £, més la possessio y casas 35 cdas y al moli (2.200 £), més dues quarterades de vinya (160 £), més cinc quarterades de terra a son joncheta (350 £), més bestiar de feina, 25 cabres i mobles. Tot valorat en 3.322 £ (AMS Cadastre 1601 2/4, f. 63).

IV. L'estructura ecològica

-

V. La visibilitat

Més enllà però de la caracterització d'un paisatge que adquireix la seva fesomia essencial al llarg de l'edat moderna, ens trobam davant una realitat canviant i en constant evolució. Al llarg del segle XX i, de manera especial durant els últims cinquanta anys, la transformació paisatgística s'ha accelerat per causes de tots conegudes. Davant aquest fet, s'ha reaccionat amb la generació de discursos sobre la memòria del paisatge i el paisatge com a element configurador de la identitat. Simultàniament s'ha obert el ventall de valors que som capaços de reconèixer en un paisatge i, al costat dels estètics i productius, hi arremblem els ecològics, els històrics, els associats als usos socials, els religiosos i espirituals, els simbòlics, etc. Transgredim, per tant, de forma neta la frontera de la tangibilitat. Aquesta visió global, menys particularista, requereix però d'una doble anàlisi: per una part, el coneixement micro del territori –a escala 1:1– i, per altra, la dimensió ecològica, econòmica, històrica, antropològica, etc. que només es pot obtenir a través de la recerca. És en aquest entorn, on s'ha de situar el paper dels catàlegs municipals i la seva necessària evolució com a instruments actius en l'ordenació territorial.

VI. Dinàmiques

-

VII. El sentit del lloc

-

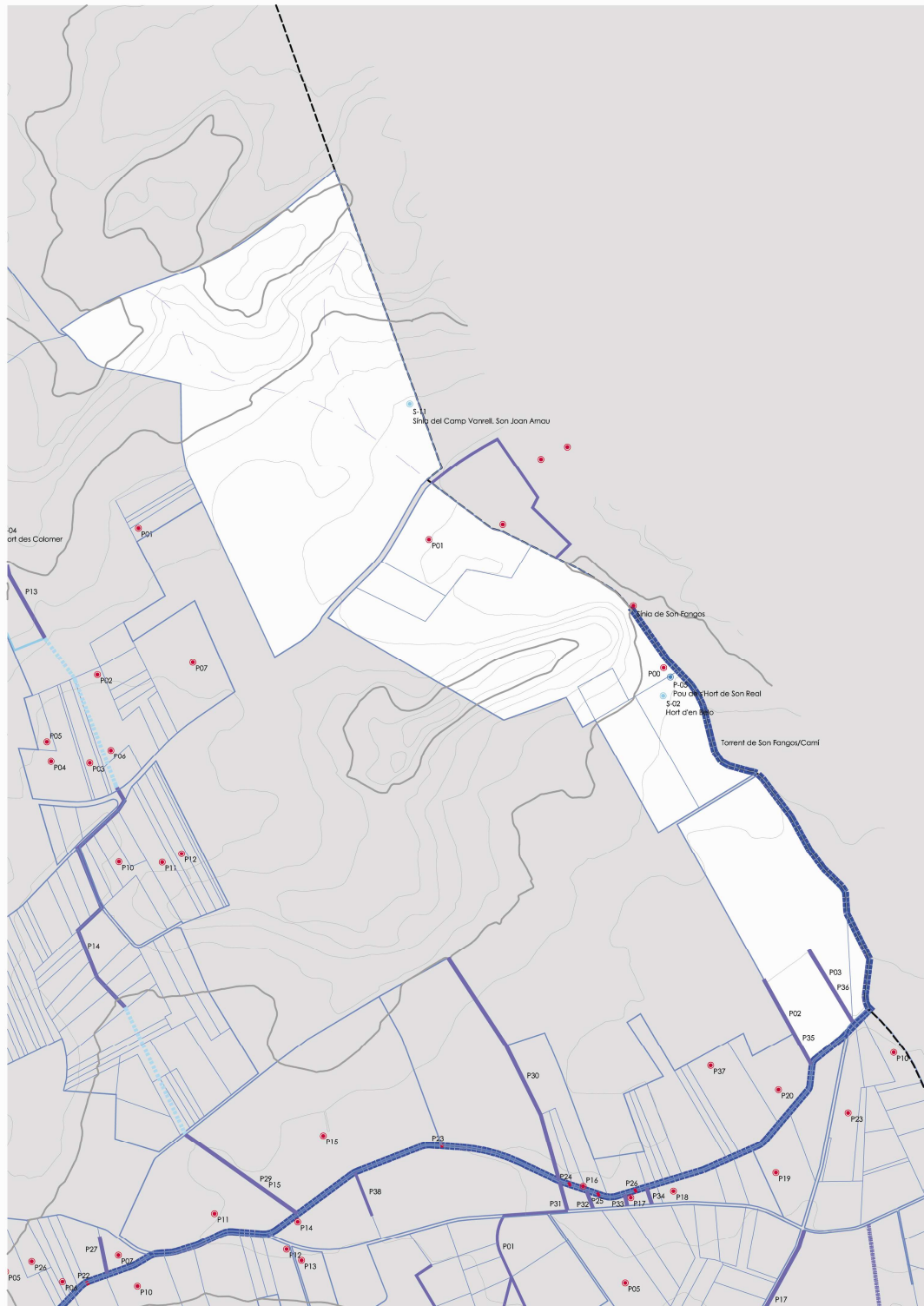
VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic		IAP-08
SON JOAN ARNAU-SON FANGOS		

Descripció dels elements a protegir
A.Pous de greixina / síquies / albellons

Núm.	Localització	Tipologia	Dimensions	Característiques
P00	Son Real d'Alt (pol. 2, par. 9)	Pou	s.d.	
P01	Son Fangos. Joan Vicari (pol. 2, par. 2)	Pou	s.d.	Coll de marès amb columnes.
P02	Son Real de Baix (pol. 2, par. 47)	Síquia		
P03	Son Real de Baix (pol. 2, par. 47)	Síquia		

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON JOAN ARNAU-SON FANGOS

IAP-08

- POU DE GREIXINA
- PARCEL·LARI
- ▬ TORRENT
- ▬ ESCORRENTIA
- ▬ ALBELLÓ
- ▬ SÍQUIA

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic	IAP-08
SON JOAN ARNAU-SON FANGOS	

Protecció i directrius d'intervenció

Qualificació urbanística actual

Sòl Rústic de Règim General

SRG

Grau de protecció
integral/parcial/ambiental

Ambiental

Elements destacats a preservar

Pel manteniment del paisatge són determinants les relacions d'elements comuns que responen a una determinada tipologia (pous, parets, síquies, casetes de sequer, barraques, vorerades, canyars, pontets, portells, etc.) que, precisament, defineixen el valor patrimonial del paisatge pel seu caràcter comú i no per la seva singularitat.

Actuacions preferents

Les actuacions preferents són les de conservació per aturar el procés de degradació.

Actuacions permeses

Les seves solucions de tancament que no es podran alterar des del punt de vista tipològic.

Les possibles ampliacions de superfície construïda i ocupada que la normativa urbanística aplicable permeti dins cada una de les parcel·les, no camuflaran ni distorsionaran la visió ni la comprensió del paisatge ni els elements que el conformen. Les ampliacions, els nous volums que es construeixin, s'hauran de separar un mínim de deu -10- metres dels elements relacionats (pous de greixina, síquies, albellons i zones d'escorrentia).

Usos permesos

Hauran de mantenir el seus usos originals o uns altres compatibles amb l'adequat manteniment i protecció del béns.

VI PATRIMONI D'INTERÈS AMBIENTAL I PAISATGÍSTIC
Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic
SON JOAN ARNAU-SON FANGOS

IAP-08

Fotografies:

P01 Son Fangos d'en Joan Vicari